

ИНВЕНТАРНІ ОПИСИ ВОЛИНСЬКИХ МАЄТКІВ КНЯЗІВ САНГУШКІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVI СТОЛІТТЯ

Інвентарні описи приватних феодалних маєтків посідають важливе місце серед описово-статистичних джерел, таких як ревізії, люстрації, поборові реєстри та інші. Вони є невід'ємною частиною джерельної бази вивчення соціально-економічної історії України XVI—XVII ст. Інвентарями називалися описи маєтків, складені з метою всебічного визначення їхньої цінності та прибутковості¹. Такі документи почали складатися уже в XV ст., спочатку в духовних маєтках, потім королівських та шляхетських². Найчастіше ці матеріали містяться в актах сімейних розділів, актах продажу, застав та оренд маєтків. Їх поділено на три типи. До першого належать приватні описи маєтків, складені власниками або орендарями, до другого — описи, що мають характер відомчих оглядів (візій), складених двома шляхтичами у присутності судового виконавця. Третій тип — це описи присяжних воеводських комісарів з нагоди купівлі-продажу земельних маєтків. Подібні документи називають у джерелах по-різному, тобто інвентарі, візії, реєстри, описи стану маєтків³. Структура інвентарів складається з трьох обов'язкових для тогочасного діловодства частин: вступу, основної та заключної частин. За кількістю елементів опису вони також поділяються на три типи: 1) які містять лише опис двору; 2) які містять лише перелік залежного населення; 3) які містять детальний опис двору, перелік залежного населення з доданням до нього переліку повинностей та податків⁴. Також інвентарі маєтків склалися після встановлення опіки над особою та маєтністю неповнолітнього власника. До цього опікунів зобов'язувала стаття Конституції 1565 р.

¹ Баранович А. И. К изучению магнатских архивов Украины // Проблемы источниковедения.— Москва, 1956.— Вып. V.— С. 149—153.

² Ковальский Н. П. Источники по социально-экономической истории Украины (XVI—первая половина XVII века).— Днепропетровск, 1982.— С. 22, 42.

³ Воронков И. А. Инвентари имений — важный источник по истории польской феодальной деревни // Вопросы истории.— 1959.— № 4.— С. 125.

⁴ Leskiewicz Janina. Znaczenie inwentarzy dóbr ziemskich dla badań historii wsi w Polsce w XVIII w. // Kwartalnik historyczny.— 1953.— Т. LX.— № 4.— С. 369—373; Инвентари магнатских владений Белоруссии XVII—XVIII вв.— Минск, 1977.— С. 5; Атаманенко В. Б. Характеристика та шляхи підвищення інформативності волинських інвентарів другої половини XVI ст. // Джерелознавчі та історіографічні проблеми історії України. Теорія та методи. Міжвузівський збірник наукових праць.— Дніпропетровськ, 1995.— С. 44.

„О ориєкипаш“⁵. З моменту припинення опіки такі інвентарі ставали головними документами у розрахунках опікуна з підопічним⁶. Подібними до цих документів є три інвентарі (реєстри списання) маєтків брацлавського воєводи князя Романа Сангушка: Чорногородського двору, Берестського двору і дворця Зубильна та Голятинського замку і Звиняцького двору, складені у квітні 1578 р.

Незадовго до смерті (12 травня 1571 р.) князь Сангушко заповітом від 10 травня 1571 р. призначив свою матір Ганну Деспотівну Збараську, а також Г. Ходкевича, К. Острозького, П. Загоровського і К. Вишневецького опікунами своїх маєтків та неповнолітніх дітей: сина Федора, дочок Марину, Олександру та Федору⁷. Згодом сама Ганна Збараська у заповіті від 9 квітня 1575 р., який як головна підстава для складання інвентарів згадується у їхніх вступних частинах, доручила опіку над онуками єдиному з обраних сином опікунів, на той час живому князеві К. Острозькому, а також дружині Г. Ходкевича К. Вишневецькій та її синові О. Ходкевичу⁸. Опіка, що підтверджувалася актом останньої волі, називалася тестаментовою. Вона встановлювалася не так в інтересах самих підопічних, як в інтересах усієї родини, зацікавленої в тому, аби маєток не занепав або не був розореним. Опікун отримував доходи від маєтності підопічних і на ці кошти мав їх утримувати та навчати, але не мав права продати, заставити або обміняти цю маєтність. Якщо опікун не дотримувався своїх зобов'язань, то після скарги підопічного або його родичів він міг бути усунутий судом або королем від подальшого виконання опікунських обов'язків⁹.

Спочатку ці інвентарі склалися на місцях, у маєтках. В однакових за змістом вступних частинах усіх трьох документів зазначено назви маєтків, які передаються в опіку, тут же зафіксовано всіх обов'язкових учасників процедури складання інвентарів. Судовим виконавцем був возний Луцького повіту Богдан Коптевицький. Як правило, цей урядник був зобов'язаний власноручно складати такі документи. Тут же подаються імена шляхтичів-свідків — Івана Липленського і Прокопа Холоневського; вони разом з представником князя Острозького Пилипом Стубельським, як контрагенти, були зобов'язані, запобігаючи фальсифікаціям, контролювати роботу возного; у цій же частині вказано причини складання інвентарів та дату початку роботи. У другій, основній, частині викладено всю описово-кількісну інформацію про маєтки: описи житлових та господарських будівель, дворів (фільварків), вказано кількість худоби, птиці, місце розташування та особливості конструкції млинів,

⁵ Volumina legum.— Petersburg, 1859.— Т. II.— S. 52.

⁶ Bardach Juliusz, Leśnodorski Bogusław, Pietrzak Michał. Historia ustroju i prawa polskiego.— Warszawa, 1996.— Wyd. III.— S. 256.

⁷ Центральний державний історичний архів України у Києві (далі — ЦДА України у Києві), ф. 28, оп. 1, спр. 15, арк. 303 зв.—309 зв. Оpubл.: Труды Виленского отделения IX Археологического съезда 1893 г.— С. 302—306; Wolff Józef. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku.— Warszawa, 1895.— S. 434.

⁸ ЦДА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 15, арк. 158—159; ф. 26, оп. 1, спр. 3, арк. 432—434. Оpubл.: Демченко Л. Я. Тестаменти княжого роду Збараських // Архіви України.— 1996.— № 4—6.— С. 26—36.

⁹ Bardach Juliusz, Leśnodorski Bogusław, Pietrzak Michał. Historia ustroju i prawa polskiego.— S. 136, 256.

зазначені всі села та перераховані всі дворища з іменами селян, які їх очоловали, їхні грошові податки й повинності; у містечках перераховано міщан з їхніми повинностями та єврейські оренди; зафіксовано церковні будівлі й перераховано обрядові предмети; в останньому документі подається опис замку і господарських будівель, розташованих у його межах, та перелік озброєння. Що ж до третьої частини, то в перших двох документах вона взагалі відсутня, а подається тільки в третьому документі, де вона завершує всю майже місячну процедуру складання трьох інвентарів і де вказується місце завершення роботи та йдеться про засвідчуючі підписи й власні печатки возного й свідків.

Далі тільки через місяць (1 червня) ці інвентарі були привезені служебником князя Острозького Пилипом Стубельським до Луцького гродського суду, де на прохання возного й свідків, для кращого збереження та надання цим документам юридичної сили й законності, за розпорядженням підстарости Андрія Киверецького були вписані до судових книг. Про це йдеться у канцелярських клаузулах, які започатковують та завершують внесені до книг тексти інвентарів. Доля ж оригіналів, які мали б зберігатися в архівах князів Острозьких та Сангушків, — не відома.

Складені на місцях оригінальні інвентарі у канцелярії переписувалися до гродських книг, а не копіювалися „літера за літерою“. Варто зазначити, що в переписуванні цих документів разом з підписками канцелярії брало участь не менше десяти осіб. Точну кількість учасників цієї акції встановити важко, а в усіх трьох документах сукупно нараховується 47 фрагментів тексту, які різняться графічними особливостями почерків, нахилом літер, кольором та відтінком чорнила, мірою заточеності пер та кількістю рядків. Деякі із фрагментів є досить подібними між собою почерком та кольором чорнила.

Усі три інвентарі маєтків князя Сангушка публікуються повністю, включно з канцелярськими формальними клаузулами про пред'явлення та запис цих документів, тобто за текстами, вписаними 1 червня 1578 р. до книги Луцького гродського суду. Перший із трьох інвентарів — „Реєстр списання двора Чорногородського“ — був надрукований 1852 р. у другому виддлі третього тому „Памятників, изданных Временною комиссиею для разбора древних актов“ та у другому виданні цього ж тому 1898 р.¹⁰ Щодо наступних двох „Реєстрів списання“ — Берестського двору і дворян Зубильна та Голятинського замку і Звиняцького двору, — послідовно вписаних до тієї ж актової книги 1578 р., то інформація про них подається в підрядковій примітці до передмови „Памятників...“, але при цьому вказуються помилкові дати цих документів — відповідно 1573 та 1587 рр., які дезорієнтують дослідника¹¹.

Ці документи, як і безліч інших актових джерел з фондів волинських судово-адміністративних установ, є цінними пам'ятками до історії української мови, оскільки фіксують регіональні особливості її фонетики й граматичної будови, характеризуючи мовлення та правопис представників волинської шляхти, які займали місцеві канцелярські уряди. Складним для вирішення питанням до цього часу є проблема пояснення уживання

¹⁰ Памятники, изданные Временною комиссиею для разбора древних актов.— К., 1852.— Т. 3.— Отд. II.— С. 17—59; 2-е изд.— К., 1898.— Т. 3.— Отд. II.— С. 75—93.

¹¹ Там само.— С. V—VI.

та звучання літер „ѣ“, „ѣ“¹². Для висвітлення ситуації з уживанням цих літер у джерелах, що публікуються, були виявлені слова, які найчастіше вживалися у них. При цьому особливу увагу приділялося порівнянню одних і тих самих слів, у межах окремих фрагментів текстів, вписаних однією рукою. Літера „ѣ“ вживається у словах у наголошеній позиції нерегулярно. Поряд з етимологічним написанням таких слів як: повѣту (299, 306), мѣста (306), всѣх (306, 308), всѣхъ (306), вѣсѣх (308, 308 зв.), двѣ (300 зв.), в собѣ (306, 308), Лаврѣнъ (307), на місці „ѣ“ у цих же словах децю частіше вживається „ѣ“, напр.: повету (209, 306, 310 зв.), міста (306, 308), в містѣ (306 зв.), міста (308), двѣ (299, 304 зв., 305 зв., 310), в собѣ (299), всѣ (299), а в останньому з наведених для прикладу слів навіть „и“, напр.: всих (299), вѣсихъ (308, 309 зв.). Але найцікавішим явищем є вживання цих трьох літер у деяких словах у межах одного й того ж фрагмента тексту, вписаного однією рукою, напр.: повѣту (308), повету (308), мѣста (307), в [...] містѣ (307), всѣхъ (308), всѣ (308), всихъ (308), Кушнѣр (307), Кушнер (307). В інших словах у фрагментах, вписаних різними особами, на місці „ѣ“ трапляється „ѣ“ та „и“, напр.: Андрѣем (299, пор.: Андрѣемъ, 306, 308), лето (304 зв., пор.: Лѣта, 299, 308), имени (299), Глебович (300), клетъ (299), желѣзнихъ (308 зв.), Дѣдовичи (300 зв.), Чепѣга (300 зв.), Сергіѣвая (307, пор.: Сергѣи, 299 зв.), априлія (299, 306 зв.), в милі (303 зв.), в нимъ (303 зв., пор.: в нѣм, 299), звѣр (305 зв.), селитры (308 зв.), сѣрки (308 зв.), хлѣвы (308 зв.), спижарни (309). Імовірно, літерою „ѣ“ декотрі з переписувачів документів позначали звук „і“ або близький до нього, а інші — пом'якшений „е“, але навряд чи „ѣ“ на місці „ѣ“ вимовлявся так само¹³. З упевненістю можна сказати, що літерою „ѣ“ позначається також звук „е“ там, де це був споконвічний „ѣ“, що поєднувався з попереднім твердим приголосним, напр.: тестаменту (299), теперашнѣмъ (299), вшѣдши (299), грѣчки (303 зв.), держитъ (303 зв.), цѣрковъ (304, 308 зв.), козенятъ (304 зв.), перѣдо (306), грѣблю (309). Також літера „ѣ“ виконувала функцію „ѣ“, де польський вплив позначився на звучанні слів: водлѣ (299), подлѣ (299), нѣ велѣ (304). Функцію йотованого літера „ѣ“ виконувала на початку, в середині та кінці слова після голосного, напр.: реестръ (299, пор.: реистръ, 299), ест (299), Миколаѣвоє Збаразкоє (299), воѣводе киявѣському (299), двоє (303 зв.), троє (303 зв., пор.: трои, 306 зв.), посеєно (303 зв.), ѣвѣлах (305), ехатъ (305 зв.), если (306), Заѣц (307), ѣхѣтаецъ (308 зв.).

Особливо цікавим новим явищем в джерелах є вживання літери „ѣ“ (у публікації в іменах — початкова літера „ѣ“) на місці давнього „ѣ“ як у наголошеній, так і в наголошеній позиціях, що чітко вказує на діалектну вимову, характерну для північноукраїнських і волинських говорів¹⁴,

¹² Бузук П. О. Нарис історії української мови.— К., 1927.— С. 50; Булаховський Л. А. Питання походження української мови.— К., 1956.— С. 39, 45—47; Жовтобрюх М. А. Історична граматики української мови.— К., 1956.— С. 45, 69, 115—118; Приступа П. І. Рефлекси давнього наголошеного „ѣ“ на території західних говорів української мови // Дослідження і матеріали з української мови.— К., 1964.— Т. 4.— С. 145—151; Жовтобрюх М. А., Русанівський В. М., Склярєнко В. Г. Історія української мови. Фонетика.— К., 1979.— С. 237, 245; Німчук Василь. Про походження українських діалектів // Україна. Наука і культура.— К., 1993.— Вип. 26—27.— С. 240.

¹³ Волинські грамоти XVI ст. / Упор. В. Б. Задорожний, А. М. Матвієнко.— К., 1995.— С. 9.

¹⁴ Жовтобрюх М. А. Історична граматики української мови.— К., 1956.— С. 85; Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст. / Упор. В. В. Німчук, В. М. Русанівський та ін.— К., 1981.— С. 14.

напр.: Липленский (299), шледавши (299, 306, 308), тисеча (299, 308 зв., пор.: тисеча, 306 зв., 311), робеть (тобто „роблять“, 299 зв.), везовица (299 зв.), памети (303 зв.), кнежи (304), зємєньскиє (303 зв., пор.: зємянських, 299, 308), Светого (305 зв., 306 зв., 308 зв., пор. у наголошеній позиції: святостєи, 308 зв.), яко сє (307, пор.: такъ сѧ, 299, 306, 308), десеть (307 зв., 309, пор.: десять, 299, 301, 301 зв., 303 зв., 310), деветь (308 зв., пор.: девѧт, девѧт, 299 зв., 304 зв.), петнадцать (303 зв., 310, пор. тут же: пятнадцѧть), петдєсѧть (307 зв., пор.: пятдєсѧт, 309), третєѧ (306 зв., 310). Літера „ѣ“, означаючи йотований звук, вживається також на початку слова на місці „я“, напр.: Євтухъ (301 зв.), Євѣтухъ (309), Єрѣмолъ (303), Єрмоло (303), Єрмоловичъ (303, пор.: Ярмолович, 300 зв.), Єрѣмак (310 зв., пор.: Ярмаковський, 300 зв.), Єрославъ (304, пор.: Ярославъ, 307), єгнѧть (309).

Не мала постійного звукового значення літера „ѧ“. У межах кожного з фрагментів тексту вона вживається по-різному. Наприклад, укладач першого фрагмента користується в усіх випадках тільки літерою „ѧ“, тоді як інші укладачі вживають у тих самих словах тільки літеру „ѧ“ (у тексті публікації — „я“), напр.: постановившиѧ [...] на вѣрдє (299, пор.: постановившиѧ [...] на вѣрдє, 306, 308), шлѧхта (299, пор. в іншому фрагменті на цьому ж аркуші: шлѧхтє). У деяких фрагментах, вписаних одним почерком, літера „ѧ“ вживається як еквівалент „ѧ“, напр.: дєвѧт (299 зв., пор. тут же: дєвѧт), Звѧнѧцкогѧ (308, пор. тут же: Звѧнѧцкогѧ), Гѧлѧтин (309, пор. тут же: Гѧлѧтинскому). У більшості випадків вживання літера „ѧ“ пом'якшує попередній приголосний, напр.: з уѧрѧду (308, пор.: з уѧрѧду, 299), аѧпрѧлѧ (308 зв., пор.: аѧпрѧлѧ, 299, 306 зв., 311), зѧнѧтьѧ (309), грѧблѧ (309); а літера „ѧ“ означає йотований звук на початку, в середині та в кінці слів, напр.: Полуѧновѧч (301), Яѧрѧмѧвѧч (301 зв.), Яѧцѧковѧч (302), ѧловѧци (305 зв.), лѧхѧѧ (308 зв.), старѧѧ (308 зв.), Яѧким Яѧрѧшѧвѧч (310 зв.), Яѧциниѧч (310 зв.).

Трапляються випадки вживання літери „ѧ“ на місці етимологічного „ѣ“ у ненаголошеній позиції, напр.: чѧрѧвоноѧ (308 зв.), Євѧнѧгѧлѧѧ (308 зв.).

Літери „ѧ“ та „ѣ“ давно втратили своє звукове значення¹⁵, а їхні нові функції виглядають у документах усталеними і цілком диференційованими. Буква „ѧ“ всюди вживається як знак пом'якшення, напр.: сѧньми (299), єсть (299), двѧдцѧть дєвѧть (299 зв., пор. там само: двѧдцѧт дєвѧт), гѧнєть (300 зв., пор. там само: гѧнєт), лєжѧть (300 зв., пор. там само: лєжѧт), Собѧнъ (301), Сѧнько (309, пор. там само: Сѧнко), Васѧль (301 зв., пор.: Васѧл, 302), Мѧцъ (302), Кѧвалъ (302 зв., 309, пор.: Кѧвал, 305 зв.), пѧтьнѧдцѧть (303, пор. там само іншим почерком: пѧтьнѧдцѧть), Илѧько (307), Гѧльѧѧѧ (309), Гѧрѧцѧько (309 зв.), Шѧмѧлько (310). Твердість приголосного в кінці складу регулярно позначається знаком „ѣ“ упродовж усього тексту, напр.: такъ ѧжє (299), кѧхѧнѧ (299, пор. там само: кѧхѧнѧ), Анѧгонъ (301), повѧнѧнѧнѧсть (301, пор.: повѧнѧнѧнѧсть, 301 зв.), пѧчъ (303 зв., пор.: пѧч, 304), вѧсьѧкѧѧ (305 зв., пор. там само: вѧсьѧкѧѧ). Літера „ѧ“ як знак пом'якшення, постійно вживається після „н“, „т“, „л“ або ж приголосний без „ѧ“ винесено над рядок, напр.: списѧнѧ (299, пор. там само, але іншим почерком: списѧнѧѧ, списѧнѧѧ, 306, 308), при вѧзѧтьѧ (299, 308, пор.: при вѧзѧтьѧ, 306 зв.), Шѧмѧлѧѧ (300 зв., пор.: Шѧмѧлѧнѧько, 301, Шѧмѧлѧнѧь, 302 зв.), гѧтьѧ (303 зв., 304 зв., пор.:

¹⁵ Жовтобрюх М.А., Русанівський В.М., Склярєнко В.Г. Історія української мови. Фонетика.— С. 178.

гату, 309), в [...] іменю (306), свiзнанье (306, 308, 311), рєвидованья (306, 308, 311), кульємъ (307 зв.), Заложєнє Вознесєнє (308 зв.). Варто також відзначити стабільне вживання усіма переписувачами літери „ѣ“ на знак твердості після губних приголосних та „ж“, „к“, „р“ перед йотованим або ж виносного приголосного без „ѣ“ у такій же позиції, напр.: Григорєвичъ (299, 306, 308, пор.: Григоръевичъ, 311), **Ѡ**бложе (299 зв.), збожъє (304 зв., пор.: збоже, 309), зємяньскихъ (299, пор. тут же: зємьянских, 299, зємяньскихъ, 308), Лукьянъ (300, 301, 301 зв., пор.: Лукянъ, 300 зв.), жєребѣи (302), польжєребѣя (302, пор.: жєребятємъ, 304 зв.), на стовъпю (304), вѣхавши (306 зв.), вѣжъчаючи (310). Заслугує на увагу наявність літери „и“ після приголосного перед йотованим, напр.: Успєнїє (306 зв.), Собєстиянъ (307). Випадки без уживання літер „ѣ“ та „ѣ“ у згаданих позиціях трапляються набагато рідше, напр.: на имя (299), Матяшъ (302 зв.), Василєвич (307), пять (308 зв.), зємяньскихъ (308).

Оскільки в тогочасному алфавіті літера „і“ відсутня і вживалася тільки у числовому значенні, у документах, що публікуються, літера „и“ відтворює звук „і“ та „ї“, напр.: всіх (299), читати (299), своїхъ (299), три (299), дворище (299 зв.), Грицко (300), тридня (303 зв.), на поли (303 зв.), жита (303 зв.), Гимощъ (303 зв.), Пилипъ (303 зв.), паршивихъ (306 зв.). Літера „ы“ вживається загалом відповідно до етимології, тобто в тих випадках, коли вживання „и“ з її подвійною функцією на місці „ы“ неможливе, напр.: возньи (299), старосты (299), визнали (299), былъ (299), яловыхъ (299), млынъ (299), звычайо (300 зв.), товариши (301), трынацать (303, пор. там само іншим почерком: трынацать), сырникъ (303 зв.), быковъ (303 зв.), кобылы (304 зв.), Мальшко (305), Кныш (307), мыто (310 зв.). Але трапляються окремі випадки змішування на письмі цих літер як у межах окремих фрагментів, так і в різних, напр.: тридцат (306 зв., пор. там само: тринацать), володимєрскому (299, володымерскому, 306 зв., 308 зв., Володымер, 307), Христовымъ (308 зв., пор. там само іншим почерком: Хрыстово).

Ще однією типовою полісько-волинською рисою є твердий „р“, напр.: спратати (304, пор. там само: врядникъ), попратати (305 зв.), гнєзда рабчого (306, пор. там само: вряд; пор.: Рябец, 300), прадива (307 зв.).

Літера „ц“ у більшості випадків поєднується тільки з „а“, „о“, „у“, „ы“, тобто не пом'якшується, напр.: драницами (299, 303 зв.), двадцат (299 зв.), везовица (299 зв.), тридцать (299 зв.), светлица (304, 306 зв., 307 зв., 308 зв., 309 зв.), пивница (304), жєребица (304 зв.), Синица (309), пивницю (307 зв.), яловицу (305 зв.), Гацук (309), по курицы (307 зв.), цыновыє (308 зв., пор. там само: циновая), швцы (304 зв.), цыньшъ (307 зв., пор. там само: чинъшъ), везовицы (300 зв., 304), Грицьна (299 зв., пор.: Грицина, 300), Вацынич (300, пор.: Вацынич, 301 зв., Вацина, 303 зв.).

Поширеним явищем є також перехід етимологічного „е“ в „о“ після шиплячих перед твердими приголосними, напр.: пришедчи (299, 306, 308, пор.: вшедши, 299, 306 зв., 308 зв.), доложено (299, 308), чорная (299), прозвищомъ (299), **Ѡ**жогович (300 зв.), чотыри (301, 301 зв.), лесничому (302 зв.), єщо (304 зв., пор.: єще, 306 зв.), Борщович (308, пор.: Борщевичъ (303), инъшого (309), шостое (309).

На місці давньоруської сполуки „ѣл“ у документах пишеться „ол“ та „ов“, напр.: Толъпыженя (300 зв.), Молъчанъ (301 зв.), Колна (302), Столма (302 зв.), полтъчетверта (304 зв., 305), полтрета (305), столбою (306 зв.), Солнєчко

(309), Бовсунович (299 зв.), Шовътысова Руда (303 зв.), на стовъпъги (304), Ковтунович (307 зв.).

Звукосполучення „ждж“ позначається у текстах джерел поєднанням букв „ж“ та „ч“, напр.: вѣжъчаючи (310).

Немає одзвінчення „ч“ у „дж“ у слові „бчолъ“ (303 зв., 304 зв., 306 зв., 307 зв., 310).

Спостерігаємо також чергування „в—у“ після голосного та приголосного, напр.: на врадѣ (299), речѣи всих (299), до книг кгородських уписанъ (299, 308), и вѣсихъ (299), полдворища вѣгустѣ (300 зв., пор. там само: жеребѣи упустѣ), Шпрания, вдова (302), Ганъна, удова (303), сохами узоруть (304), тотъ увесь (306 зв.), Мисковая удова (307 зв., пор. там само: Романовая вдова), а у двух (309), жид в себѣ маєт (309).

Також уживається прийменник „ув“ перед словами з початковим голосним „о“, напр.: ув опеку (299, 308, пор.: в опеку, 306 зв.), ув обрубе (305 зв.), ув оступ (305 зв.).

Спостерігаємо ще наявність протетичного „в“ після прийменника „у“ в словах, що починаються на „у“, напр.: у вулехъ (306 зв., пор.: у вълехъ, 307 зв., у вулахъ, 310), а також у словах: быковъ-неуковъ (304 зв., 309, пор.: быковъ-неуковъ, 306 зв.).

Необхідно вказати на вживання псевдоетимологічного „сч“ та „шч“ замість закономірного „щ“, напр.: Счербович (299 зв.), Счербако (300 зв.), дворисчѣ (302, пор. там само: дворищѣ), Мошчич (304 зв., пишчичи (304 зв.), Кольшъгичи (307), Шлишчичи (307).

Для позначення проривного дзвінкого звука „g“ переписувачі традиційно користуються буквосполученням „жг“, напр.: кгородском (299), Самъ-кгуровъскии (302 зв.), Санъкгушку (303 зв.), кгонъты (306 зв.), кганокъ (304), але: Ганусович (307), Гнѣвошовъ (310 зв.).

Написання „ѣ“ трапляється у словах, де ця літера відповідає етимологічному сполученню „хв“, напр.: Ѡдѣць (299 зв.), Панъѣило (299 зв.) Матѣи (299 зв.), Ѡтилипъ (305 зв.), Ѡдѣдор (308), ѣасекъ (308 зв.), ѣормъ (308 зв.), ѣоростомъ (308 зв.), ѣляшка (308 зв.). Також уживання сполучень „хѣ“, „хѣ“ та окремої літери „х“ на місці „ѣ“ у текстах джерел відображають живе мовлення, напр.: Хъвень (300 зв.), Шлихѣерь (310), Хурсъ (305), Хома (300, 303 зв., 310 зв.).

Варто також виділити в текстах документів цілий ряд особливостей граматичної будови. Прадавні форми орудного відмінка множини іменників, напр.: коров с теляты (299), Микита с товариши (301), половица с чернещаны (303 зв.), над воротаы (308 зв.), руки свои подписали (310 зв.). Старі форми співіснують із новими, напр.: подъ печатми своими (299), драаницами побито (299).

Має місце поширення флексії „-у“ в родовому відмінку однини назв предметів та абстрактних понять, напр.: повету Луцкого (299, 306, 308), з уряду приданого (299, 306, 308), водлѣ тестаменту (299, 306 зв., 308), ведер сѣмъ мѣду (303 зв.), с того жъ кганку (306 зв.), винограду потросѣ (306 зв.), лану албо полланъку не мѣлъ (307), замку Голятинъского (308), на серединѣ замочъку (308 зв.), пороху [...] камень (308 зв.), шлову каменѣ три (308 зв.), в церъкви накладу мало (310 зв.), до [...] реестру (310 зв.).

Відмічена прастара флексія „-ѣх“ у місцевому відмінку множини іменників, напр.: на завесѣхъ (306 зв., пор.: на завесахъ, 304, 310), в огородѣхъ (305 зв.), в сенѣхъ (306 зв.).

Старовинна флексія „-ам“ (у назвах з основою на шиплячий — „-ом“) в орудному відмінку іменників, напр.: с подписаньємъ (299, 306, 308), под [...] побитємъ (299), прозвищомъ (299, 309).

Флексія „-и“ у родовому відмінку однини іменників, напр.: земли Волинскоє (299, 306 зв., 308 зв.).

Цікавим явищем є форма родового відмінка іменника середнього роду множини, напр.: по двє рєшєтє пашни (305 зв.).

Поряд з повними формами прикметників трапляються також короткі форми, напр.: нє нова (303 зв.); а також дієприкметників, напр.: побита (303 зв., 304), дралицями покрьта (304 зв.), соломомо крьто (307 зв.), ѡростомъ плєтєна (307 зв.), кульємъ шгороджона (307 зв.), гатю занята (309).

Давня флексія „-оѣ“ родового відмінка однини повних прикметників жіночого роду набуває у різних фрагментах вигляду „-оє“ (нинішня -ої), так і „-ои“, „-ои“, напр.: Миколаєвоє Збаразкоє (299), дани мєдовоє (300 зв., пор.: мєдової, 299 зв., 302, 302 зв., 303 зв., 304, 305 зв.), годноу памєти (303 зв.), придєль Светои Покровы (308 зв.), водлє стародавноє звьклости (309 зв.).

Перша особа однини минулого часу в формі чоловічого роду зафіксована вживанням у дієслові живомовного кінцевого „-в“, напр.: згнивь (306 зв.). Поряд з цим у текстах частіше фіксується орфографічний кінцевий „л“, напр.: казалъ (299, 306, 308).

Інфінітив у різних дієсловах виступає з кінцевим голосним, тобто „-ти“, напр.: читати (299, 306, 308), помологити (304), штвєзти (304), давати (304), будовати (305 зв.), городити (305 зв.), паствити (305 зв.), жати (305 зв.), платити (309 зв.); а з кінцевим „-т“ (орфографічно — -ть) — у слові „дєть“, що вживається у текстах документів особливо часто. Варто звернути увагу на вживання у джерелах кількісних числівників, особливо збірних, напр.: швєц [...] четвєро, а молодьхъ двє (303 зв.), свинєи [...] пьтєро (303 зв.), куръ двадцатєро (303 зв.), бчоль [...] дєсятєры (303 зв.), тєлятъ шсєро (304 зв.), бчоль [...] тридцатєри четвєры (304 зв.), швєць [...] сто тридцатъ двє (304 зв.); а також порядкових числівників, напр.: третєнадцатъ (309 зв.).

Для зв'язку слів у реченнях вживаються прості та прислівникові прийменники, які одночасно служать для утворення відмінків: родового, напр.: безъ шболонъ, ку двору (тобто „до двора“) належачиє, к тому жъ двору, водлє давного звьчаю, водлугъ давного звьчаю, до книг, с [...] сєла, шт слова, черєз мєнє, з уряду, подлє кухни, з сєнєи, противъ [...] свєтлочки, для схованъ, шкром шгородниковъ, у ихъ; знахїдного, напр.: в рок, на имя, ув опєку, за краи, за шини; орудного, напр.: пєредо мною, пєред собою, с подписаньємъ, за [...] свєтлочкою, из сєнъми, под [...] побитємъ, зо [...] въсимъ; мїсцевого, напр.: на врьдє, в нимъ, в замку, при нем, по смєрти, ув обрубє, ко млыну, ш Светои Прєчистои.

Документи публікуються критично-дипломатичним методом згідно з „Правилами видання пам'яток, писаних українською мовою та церковно-слов'янською української редакції“¹⁶. Тексти документів метаграфовано літерами сучасного алфавіту із відтворенням у тексті публікації літер, що давно вийшли з ужитку, тобто є, ш, ѡ, ѣ, л. Серед таких літер тільки букву „л“ замінено сучасною „я“. Графічний знак (у більшості

¹⁶ Німчук В.В. Правила видання пам'яток, писаних українською мовою та церковно-слов'янською української редакції.— Ч. I: Проект.— К., 1995.

випадків у кінці слова), що нагадує видовжену літеру „s“ і означає на письмі звук „й“, передається введеною у рядок курсивною „и“. Усі надрядкові букви також внесено у рядок і набрано курсивом. Діакритичних знаків в тексті публікації не відтворено. Надрядкова лігатура на позначення „-го“ та буквосполучення „-ст“ внесена у рядок розчленованою та набраною курсивом. Дієслівна частка „ся“ (се) пишеться разом з дієсловом, коли вона перебуває у постпозиції щодо дієслова, тобто після нього, а перед дієсловом — окремо. Частка „не“ з іменниками, прикметниками, дієсловами та прислівниками пишеться як разом, так і окремо, згідно з сучасними правилами правопису. Скорочення слів під титлами або без них не розшифровано, титли збереглися, а після скорочень поставлено крапку. Зберігається літерне позначення цифр. Велика буква пишеться згідно з нинішніми правилами орфографії. Помилки оригіналу не виправлено, а прокоментовано у підрядкових примітках. Випадково не дописані канцеляристами або втрачені унаслідок пошкодження тексту літери, а також явно пропущені слова, введені у текст публікації у квадратних дужках, що супроводжується поясненнями в підрядку. Виправлення в оригіналі пояснюються так само. Знаком [!] відзначено недописане слово без відтворення повного його складу та пояснення у підрядку, оскільки після нього в тексті йде повний варіант цього слова. Запропоновані автором у підрядку, але все ж такі сумнівні, варіанти імен відзначалися знаком „?“ Тексти джерел надруковані без відзначення кінця рядків, кінці ж аркушів та зворотів позначені двома похилими рисками (//).

Оскільки в передмові значну увагу приділяємо мові джерел і для прикладу подаємо слова та фрагменти тексту з посиланнями на номери аркушів, то для уточнення після знака „//“ в тексті у квадратних дужках [] вказуємо порядкові номери аркушів та зворотів оригіналу, виділені півжирним курсивним шрифтом.

Розділових знаків оригіналу в тексті публікації не відтворено, натомість для полегшення його розуміння уживаємо нинішні розділові знаки відповідно до сучасних правил орфографії та згідно з логікою тексту. Тексти документів розбиті на абзаци та на клаузули відповідно до вимог дипломатики.

У зв'язку з тим, що перший документ був опублікований у „Памятниках, изданных Временною комиссиею для разбора древних актов“, текст цієї публікації звірено з оригіналом, а всі виявлені різночитання прокоментовано в підрядкових примітках. Усі пояснення, що стосуються виключно тексту публікації „Памятников...“, позначені в підрядкових примітках. Нечітко і поверхово сформульовані Тимчасовою комісією для розгляду давніх актів видавничі засади¹⁷ спричинили значну кількість відмінностей у публікації „Памятников...“, порівняно з оригіналом. А саме: беззастережно вставлялися у текст пропущені, на думку видавців, в оригіналі сполучники; іноді самі ж видавці пропускали прийменники, сполучники, займенники та частки, не виправляли і не

¹⁷ ЦДІА України у Києві, ф. 442, оп. 152, спр. 232, ч. 1 в, арк. 187—188; Журба О. І. Київська археографічна комісія 1843—1921.— К., 1993.— С. 132; Едиційна археографія в Україні у XIX—XX ст.: Плани, проекти, програми видань.— К., 1993.— Вип. I.— С. 141.

коментували у підрядку очевидних помилок оригіналу, а іноді без пояснень у текст вводили виправлені версії слів. Деякі з таких реконструкцій можна вважати сумнівними. Не відзначалися витерті в тексті оригіналу і вписані заново по витертому частини тексту. Залишилися поза увагою видавців слова та словосполучення, вписані над рядком іншим чорнилом. Траплялися й випадки неправильного прочитання окремих літер у деяких словах оригіналу, що, як наслідок, спричинило перекручення слів у публікації. Також у „Памятниках...“ допускалися пропуски складів у словах та цілі фрази; останніх виявлено десять.

Наявність значної кількості різночитань і відмінностей між текстом оригіналу та публікацією цього документа в „Памятниках...“ стала серйозною підставою для повторного друкування цього джерела разом з двома іншими, неопублікованими, відповідно до сучасних археографічних засад.

Володимир КРАВЧЕНКО

ДОДАТОК

№ 1

1578 р., червня 1.— Запис інвентарного опису маєтків брацлавського воєводи князя Романа Сангушка: двора й села Чернгородка та інших сіл, підданих та їхніх податків і повинностей, складеного після смерті його матері княгині Ганни Деспотівни Збаразької для передачі в опіку дітей та маєтків Сангушка, згідно з його заповітом, київському воєводи князеві Костянтиніві Острозькому

Лѣта Бож[ого] Нарож[еня] ѿфои, мѣца июна а дня

Пришодчи и постановившиа учевисто на врадѣ кгородском в замку гѣдрьском Луцкомъ, передо мною, Андреем Киверецьким, подстаростим луцким, ѿт его мѣсти пѣна Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, возныи повету Луцкого, пан Богдан Коптевицкии, а при нем и шляхта, пан Иван Богушевич Липленскии а пан Прокопъ Григоревичъ Холоневскии, ѿдностаинѣ до книг кгородских луцкихъ вызнали и реестръ списана двора Чернъгородского, речѣи всиѣх рухомых, статков домовыхъ, сѣль к нему належачихъ, такъже зѣмянъскихъ, всиѣх людеѣи, яко то все по достатку меновите на том реестре ѿписано и доложено ест, передо мною на врадѣ покладали и просили, абы тот реестръ слово ѿт слова до книг кгородскихъ ѿписанъ былъ, которого я, ѿгледавши, перед собою читати казалъ и такъ ся в себе маєт:

„Реєстръ списанъа двора Чернгородского, речеи всих рухомых, статковъ домовыхъ, такъже земьянских и всихъ людей.

Через мене, возного повѣту Луцъкого, з уряду приданого, Богдана Коптевицкого, и при шляхте, на имя: Ивану Богушевичу Липленскому, при мне, Прокопу Григорѣвичу Холоневъскому, по смерти небожчици кнѣги Николаевоє Збаразское кнѣги Ганны Деспотовны, при възатю водле тестаменту ув опеку детеи, всихъ именѣи небожьчика кнѣзя Романа Сантк-гушка, воеводи браславьского, его млсти ясновельможному пану Костѣнтину княжати **Встрозскому**, воеводе киевъскому, маршалъку земли Волинское, старостѣ володимѣрскому, в року теперашнемъ, тисеча пят-сотъ семдесять шестою, мѣса априля [...] днѣя.

Двор Чернъгородцкии и^{***} што в нем єст. Напервеи, вшедши в двор, по левои стороне светлочка из сѣньми, в неи печ простая, шболоны папѣревыє^{****}, за тою жъ светлочкою кухня; подле тоє кухни другая светлочка, в неи печ простая, шболоны паперовыє; противъ тоє светлочки з сѣнеи комора; подле тоє коморы клетъ для шхованя, подле клетки чорная изба из сѣньми, подле избы две стаини под шднѣмъ побитѣмъ. Тоє будоване все в том дворѣ драництвами побито. **Вбора** зо всѣсимъ достатечне збудована. В тои дворѣ быдла рогатого великого и малого, то єсть: коров с теляты и яловыхъ шдиннадцат, воловъ три, шзимковъ шсмъ, телят, такъ рочныхъ, шдиннадцат, свинеи великихъ и малыхъ шсмънащат, гусеи десѣят, утокъ десѣят, куръ тридцѣат. Ку тому ж^{*****} двору млынъ з шднѣмъ коломъ на рецѣ Брусце, ставъ, прозвищомъ Строженецъ, в п[...] лежит. **Шзера**, ку двору належачие: шзеро Глубо[коє]^{*****}, // [299 зв.] шзеро **Шбложе**, шзеро Черцко, шзеро Болоцко.

Сѣло Чернъгородокъ: дворице Тишковиц, грошеи двадцѣат девѣят повинен дат; дворице Костюковиц, грошеи двадцѣат девѣят повиненъ дат; дворице Конъдратовиц, грошеи двадцѣат девѣят повинен дат; дворице Кошчѣлевич, грошеи двадцѣат девѣят повиненъ дат; дворице Ланѣвич, грошеи двадцѣат девѣят повинен дат; дворице Тарасовъское, грошеи двадцѣат три повиненъ дат, того^{*****} жъ дворица Тарасовъского пятую част на двор робѣть; дворице Шепѣлевъское, двадцѣат девѣят грошеи повинен дат; дворице **Шлковиц**, грошеи двадцѣат девѣят повиненъ дат; дворице Мыркотиц^{*****}, грошеи двадцѣат девѣят повиненъ дат; дворице Гулевич, грошеи двадцѣат девѣят повиненъ дат; дворице Марковъское, грошеи^{*****} шестдесѣят повиненъ дат, але роботы ниякое не робѣть; дворице Мышковъское, грошеи пятнадцѣат повиненъ дат; дворице Во-

* У „Памятниках...” — далі сполучник „и”.

** У тексті пропуск. Інвентар складено не пізніше 3 квітня того ж року. У „Памятниках...”; на місці числа — крапки [...].

*** У „Памятниках...” — відсутнє.

**** У публікації помилково паперовыє.

***** У „Памятниках...” — відсутнє.

***** Текст пошкоджений; у „Памятниках...”: в пусте.

***** Текст пошкоджений; у „Памятниках...”: Глубокоє.

***** У „Памятниках...” — перед словом дописано „съ”.

***** У „Памятниках...” — Мызкотич.

***** Далі два слова вписано на місці витертого.

ичинич, грошеи сорокъ повиненъ дать; дворище пречистиньского попа, грошеи пятнадцат повиненъ дать.

Село Маневичи: дворище Максимовское, грошеи двадцат девят повиненъ дать; дворище Гетколское, грошеи двадцат девят повиненъ дать; дворище Бовсунович, грошеи двадцат девят повиненъ дать; дворище Счербович, грошеи двадцат всмъ повиненъ дать; дворище Тарасович, грошеи двадцат девят повиненъ дать; дворище Дорошовское, грошеи дванадцать повиненъ дать.

С тыхъ же селъ двух, Чернягодъцкого* и Маневицкого, чинит дани медовой: повинни даватъ в рокъ ведер меду сто и полтретянадцать ведра меду, а въпусте гинетъ дани медовой ведро и везовица меду; а повинност работы их — водле давного звычайю.

Село Колки: Веремеи Андреевичъ, грошеи тридцат повиненъ дат; Мацко **Внанкович**, грошеи шестдесят повинен дат; Микита **Внанкович**, грошеи тридцат повиненъ дат; Стас **Внанкович**, грошеи тридцат повиненъ дат; Моисеи **Внанкович**, грошеи тридцат повиненъ дат; Грицына, грошеи тридцат повинен дат; **Федець Внанковичъ**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Влексеи**, грошеи тридцат повинен дат; **Нау Шелестович**, грошеи тридцат повинен дат; **Карпъ Шелестович**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Панъ-фило**, грошеи тридцат повинен дат; **Корнеи**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Мат-феи**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Корнеи а Мат-феи**, грошеи шестдесят повиненъ дат; **Яцко**, грошеи тридцат повинен дат; **Романъ Петрович**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Сенько Коваль**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Мишко Петрович**, грошеи [...]цат** повиненъ дат; **Сергеи Петрович**, грошеи тридцат // [300] повиненъ дат; **Хома Петровичъ**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Гуць Петровичъ**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Сергеи Мацковичъ**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Сенько Дятель**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Вксенътеи**, грошеи тридцат повинен дат; **Иван Верич**, грошеи шестдесят повиненъ дат; **Лець*****, грошеи тридцат повинен дат; **Манец**, грошеи тридцат повинен дат; **Сыч**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Стас Дудко**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Рябец**, старец, грошеи семъдесят повиненъ дат; **Степанъ**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Лукъянъ**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Влихвер Шумич**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Мат-феи**, грошеи тридцат повинен дат; **Сергеи Манкович**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Манецъ Сычевич**, грошеи пятнадцат повиненъ дат; **Лукъянъ Шумич**, грошеи двадцат повиненъ дат; **Харитон Ананькович**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Гаврило Мацкович**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Сергеи Сусвич**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Федецъ Грицина**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Федецъ Влешкович**, грошеи тридцат повиненъ дат.

Село Рудники: **Иванъ Глебович**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Андреи Глебович**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Вниско**, грошеи тридцат повинен дат; **Ненад**, грошеи тридцат повиненъ дат; **Иевъ****** **Вгеевич**, грошеи тридцат повинен дат; **Грицко Вгеевич**, грошеи тридцат повинен дат;

* Мае бути Чернягородъцкого; у „Памятниках...“ — Чернягородъцкого.

** Текст пошкоджений; у „Памятниках...“ — тридцат.

*** У „Памятниках...“ — Мець.

**** У „Памятниках...“ — Левъ.

Иванъ Кононович, грошеи тридцать повинен дати; Дорошъ Бохонович, грошеи тридцат повинен дати; Яцко Вацынич, грошеи тридцать повиненъ дати; **В**ниско Бохонович, грошеи тридцат повинен дати; Васко Кунцевич*, грошеи тридцат повинен дати; **Иванъ Яковчич, грошеи тридцат повинен дати; Децко, грошеи тридцать повинен дати; Протас Яковчич, грошеи тридцат повинен дати; Сенко Воронович, грошеи тридцат повинен дати; Павел, грошеи тридцать повинен дати; Якимъ Пацынич, грошеи тридцат повиненъ дати; Зенько Сеневиц, грошеи тридцат повиненъ дати; Васко Коулинъскии, грошеи тридцат повиненъ дати; Яцко, шгородникъ, грошеи пят повинен дати; ***Богданъ, шгородникъ, грошеи пят повиненъ дати; Сенко Воронович, грошеи десять повиненъ дати; Иванецъ Глебович, грошеи десять повиненъ дати; Протасъ, шгородникъ, грошеи десять повиненъ дати.

В Колку половица Родловъского дворица вп[усте]**** // [300 зв.] лежит, с которого копа грошеи гинеть; Лозинского полдворища впусе лежит, грошеи тридцат гинет. В Рудниках Мацевич дворище впусе лежит, двѣ копи грошеи гинеть; Пухновичъ жеребеи упусе лежит, грошеи тридцат гинет; Глебович жеребеи упусе лежить, грошеи тридцат гинеть; Тютковичъ жеребеи упусе лежит, грошеи тридцат гинеть; Бохоновичъ жеребеи Ярмаковъскии впусе лежить, грошеи тридцат гинет.

С тяхъ же сель двухъ, Колковъского и Рудницкого, чинит дани медовое и повинни давати в рок ведер двадцать и ведер чотыри и полторы везовицы. А повинность работы ихъ — водлугъ давного звычайу.

Село Воля Ситная: Данило, воить, грошеи шестдесят повиненъ дати; Ивашко Шорко, грошеи шестдесять повиненъ дати; Васко Сухонос****, грошеи шестдесять повиненъ дати; Василецъ Гира, грошеи шестдесять повиненъ дати; Семко Счербак*****, грошеи шестдесять повиненъ дати; Федко Клюка, грошеи шестдесять повинен дати; Зенько Киверза, грошеи шестдесять повинен дати; **В**мелян Сецина, грошеи шестдесять повиненъ дати; Яцко Влезло, грошеи шестдесять повиненъ дати; Ивашко Сушко, грошеи шестдесять повиненъ дати; Сенко Сорока, грошеи шестдесять повиненъ дати; Ивашко Козлякъ, грошеи шестдесять повиненъ дати; Игънат Володко, грошеи шестдесять повиненъ дати; Иванъ Черевъко, грошеи шестдесять повиненъ дати; Гац Догадко, грошеи шестдесять повиненъ дати; Волос Дегот шгородникъ*****, грошеи дванадцат повиненъ дати; Васко Прагаило, грошеи дванадцат повиненъ дати; Грицко Глушко, грошеи дванадцат повиненъ дати; Хъвень, шгородникъ, грошеи дванадцат повиненъ дати; Тихоня*****, удова, грошеи полчетверта повинна дати; Курило, подусеждокъ, грош шдинъ повиненъ дати. А повинность работы ихъ — водлугъ***** давного звычайу.

* Правлено.

** Далі ця частина речення у „Памятниках...“ відсутня.

*** Далі ця частина речення у „Памятниках...“ відсутня.

**** Текст пошкоджено; у „Памятниках...“ — впусе.

***** У „Памятниках...“ — Сухонос.

***** У „Памятниках...“ — Счербакъ.

***** У „Памятниках...“ — огородникъ.

***** У „Памятниках...“ — Тихона.

***** У „Памятниках...“ — подлугъ.

Село Дедовичи: Моисеи Богданович, грошеи тридцать повиненъ дат; Анъдреи Чепега, грошеи тридцат повиненъ датъ; Стецко Толпыжєня*, грошеи тридцать повиненъ датъ; Анъдреєц Ванькович, грошеи тридцать повиненъ датъ; Пархомъ Ярмолович, грошеи тридцать повиненъ датъ; Фєдец Богдановичъ, грошеи тридцать повиненъ датъ; Фєдець Вжогович, грошеи тридцать повиненъ датъ; Романъ, грошеи тридцать повиненъ датъ; Гриц, грошеи тридцать повиненъ датъ; Максимъ Вжогович, грошеи тридцать повиненъ датъ; Микита Носкович, грошеи тридцать повиненъ датъ; Лучко Ванкович, грошеи тридцать повиненъ датъ; Лукянъ, угородникъ, // [301] грошеи шєст повиненъ дат; Десятникъ, угородникъ, грошеи чотыри повиненъ дат; Аношко, подсусєдокъ, грошеи чотыри повиненъ датъ; Иван Лутчич, грошеи чотыри повиненъ дат за шини; Фєдец Вжогович, грошеи пять повиненъ датъ; Моисеи, грошеи дєсятъ повиненъ датъ; Микита с товариши, грошеи двадцать повиненъ датъ, тот же Микита за гребло грошеи два повиненъ датъ; Максимъ Вжогович, грошеи пять, а за гребло грошеи два повиненъ датъ. А повинность роботы ихъ — водлугъ давного звычаю.

Село Сопотовичи*: Иванъ Полуянович, грошеи тридцат повиненъ датъ; Моисеи Полуянович, грошеи тридцать повиненъ датъ; Кацко Лецевич, грошеи тридцать повиненъ датъ; Вмелянъко Лецевич, грошеи тридцать повиненъ дат; Иванъ Тронявич***, грошеи тридцать повиненъ датъ; Мацко Пронявич, грошеи тридцать повиненъ датъ; Павел Супронович, грошеи тридцать повиненъ датъ; Фєдец Луцевич, грошеи тридцать повиненъ датъ; Анътонъ, угородникъ, грошеи шєсть повиненъ датъ; Аврамъ, подсусєдокъ, грошеи пять повиненъ датъ; Павелъ Супронович****, грошеи шєсть повиненъ датъ; Иванец Пронявичъ, грошеи шєсть повиненъ дат; Мацко Пронявич, грошеи шєсть повиненъ датъ; тые жъ три члвки: Павелъ, Иванец а Мацко за гребла грошеи три пнзєи шєсть повинни датъ; Кацко Лецевич, грошеи дєсятъ повиненъ датъ; Иванец, грошеи шєсть повиненъ датъ; Моисеи, грошеи шєсть повиненъ датъ; тые жъ три члвки за гребла грошеи три пнзєи шєсть повинни датъ. А повинность роботы ихъ — водлугъ давного звычаю.

Село Звозъ: Фєдец Собанъ, грошеи шєстдєсятъ повиненъ датъ; Сергеи, грошеи тридцать повиненъ датъ; Горасимъ, грошеи тридцать повиненъ датъ; Романъ Воронович, грошеи тридцать повиненъ датъ; Мишко, грошеи тридцать повиненъ датъ; Ивашко Попович, грошеи всмъдєсятъ повиненъ датъ; Васко Вороновичъ, грошеи тридцать повиненъ датъ; дворище Божковское впусєтє лежит, грошеи тридцать гинєть, а за шини грошеи чотыри.***** На Звозє за шини Гарасимъ грошеи чотыри повиненъ датъ; Фєдко, грошеи чотырнадцатъ повиненъ датъ; Мишко, грошеи дєсятъ повиненъ датъ; Романъ, грошеи чотыри повиненъ датъ; Сергеи, грошеи чотыри повиненъ датъ. Тые вси пять члвковъ за гребла грошеи два и пенєзєи всмътє повинни датъ. А повинность ихъ роботы — водлугъ давного звычаю.

* У „Памятниках...“ — Сполътыжєня.

** У „Памятниках...“ — Опотовичи.

*** Має бути Пронявич; у „Памятниках...“: Пронявич.

**** Особа з цим іменем згадується вдругє.

***** Наступні чотири слова у „Памятниках...“ — відсутні.

Село Козинъ Ставъ: Михно, грошеи тридцать повиненъ дати; Лецко, грошеи тридцать повиненъ дати; Сенько, грошеи тридцать повиненъ дати; Лукьянъ, грошеи тридцать повиненъ дати. С того жъ села за шини Михно грошеи // [301 зв.] десять повиненъ дати, Лецко грошеи десять повиненъ дати, Лукьянъ грошеи десять повиненъ дати, Сенько грошеи десять повиненъ дати; а за гребла грошеи чотыри повинни* дати. А повинность роботы ихъ — водълугъ давного звычайю.

Село Бруховичи: **Вношко**, грошеи тридцать повиненъ дати; Пархомъ, грошеи тридцать повиненъ дати; Яцко, грошеи тридцать повиненъ дати; **Сергеи** Хомич, грошеи тридцать повиненъ дати; **Кирей**, грошеи пятнадцат[т]** повиненъ дати; Яцко Андросович, грошеи пятнадцать повиненъ дати; **Ивашко** Косовичъ, грошеи пятнадцать повиненъ дати; **Ипанасъ** Косовичъ, грошеи пятнадцать повиненъ дати; **Гараско** Матинъчичъ, грошеи тридцать повиненъ дати; **Серъгеико** Косовичъ, грошеи тридцат повиненъ дати; **Пархомъ** Косовичъ, грошеи тридцать повиненъ дати; Яцко **Боглаи**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Сидор** Косович, грошеи тридцать повиненъ дати; **Федина** Косович, грошеи тридцать повиненъ дати; **Сенько** Хомич, грошеи тридцать повиненъ дати; **Гараско** **Пожарович*****, грошеи тридцать повиненъ дати; **Федко** **Пожаревич**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Федко** **Пацевичъ**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Сенько** **Моничъ**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Савонъ** **Пожаревичъ**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Савко** **Пожаревичъ**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Тимошъ** **Пацевичъ**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Ивашко** **Сушкович**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Климъ** **Гливичъ**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Пархомъ** **Яремевич**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Федко** **Грицкович**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Богдан** **Мацевич**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Гараско** **Мацевичъ**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Васко** **Моцевичъ******, грошеи тридцать повиненъ дати; **Клим** **Мольчанъ**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Ивашко**, грошеи тридцать повиненъ дати; Яцко **Жданъчич**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Сенько** **Кречковичъ**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Мартинъ** **Хрицинич**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Игнатъ** **Вацинич**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Хома** **Сеньковичъ**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Сидор** **Костеревич**, грошеи тридцать повиненъ дати; **Стецко**, **шгородникъ**, грошеи три повиненъ дати; **Денис**, **шгородникъ**, грошеи три повиненъ дати; **Василь**, **подсуседокъ**, грошеи три повиненъ дати; **Сергеи**, **шгородникъ**, грошеи три повиненъ дати; **Куцова** **удова**, грошеи три повинна дати; **Курило**, грошеи три повиненъ дати; **Данило**, **волникъ**, грошеи полтретя повиненъ дати; **Климъ**, **вольникъ**, грошеи три повиненъ дати; **Евтухъ**, **подсуседокъ**, грошеи три повиненъ дати; **Котюша**, **удова**, грошеи два повинна дати; **Климъ** **Мацевич**, грошеи три повиненъ дати; **Стецко** **Базанъ**, грошеи // [302] три повиненъ дати; **Ипраня**, **вдова**, грошеи два повинна дати. **Коныско**го дворища два жеребѣи впусе лежать, грошеи шестдесят гинеть; **Дылевичъ** дворище, жеребѣи впусе лежить, грошеи тридцать гинеть; **Киреева** дворища польжерѣбѣя впусе лежить, грошеи пятнадцать гинеть;

* У „Памятниках...“ — повинен.

** Слово не дописане; у „Памятниках...“ — пятнадцат.

*** Слово можна прочитати і як **Пожаревич**.

**** **Мацевичъ**?; у „Памятниках...“ — **Мацевичъ**.

Мишучич дворисче, Лецовъ жеребеи впусе лежить, грошеи тридцать гинеть.

С того жъ села Брухович чинить дани медовой и повинъни давать в рокъ ведер пять меду, а повинъность работы ихъ — водлугъ давного звычаю.

Село Козлинич^{*}: дворище Грибовичъ, Игнатъ Ёскович грошеи тридцать повиненъ дать; Тишко Савъчичъ, грошеи тридцать повиненъ дать; Мартинъ Мелехович, грошеи тридцать повиненъ дать; Симонъ, грошеи тридцать повиненъ дать; Павелъ Конюка, грошеи тридцать повиненъ дать; Анъдреи, грошеи тридцать повиненъ дать; Харко Пашуковичъ, грошеи тридцать повиненъ дать; Кондратъ Пашуковичъ, грошеи тридцать повиненъ дать; Лукашъ Пашковичъ^{**}, грошеи тридцать повиненъ дать; Тимошъ Саковичъ, грошеи тридцать повиненъ дать; Фёдець Гирич, грошеи тридцать повиненъ дан; Васил Яцковичъ, грошеи тридцать повиненъ дать; Гриц Василевич, грошеи тридцать повиненъ дать; Томило Масеевичъ, грошеи тридцать повиненъ дать; Андрейко Мокеевич, грошеи тридцать повиненъ дать; Гаць Якимович, грошеи тридцать повиненъ дать; Васил Манъкович, грошеи тридцать повиненъ дать; Моисей Яшкович^{***}, грошеи тридцать повиненъ дать; Васил Ковалевич, грошеи тридцать повиненъ дать; Лець Ковалевичъ, грошеи тридцать повиненъ дать; Васко Тимошевич, грошеи тридцат повиненъ дать; Иванъ Тимошевичъ, грошеи тридцать повиненъ дать; Терехъ Гулевичъ, грошеи тридцать повиненъ дан; **В**ниско Ковалевичъ, грошеи тридцать повиненъ дать; Пилип Степановичъ, грошеи тридцать повиненъ дать; Иванъ Брукаловичъ, грошеи тридцать повиненъ дать; Павел Брукавич^{****}, грошеи тридцать повиненъ[нъ]^{*****} дать; Васил Петрович, грошеи тридцать повинен дан; Васил Колна, грошеи тридцать повинен дан; **В**стап Головчичъ, грошеи тридцать повиненъ дать; Юнько^{*****} Денисович, грошеи тридцать повиненъ дать; Миць Юшкович, грошеи тридцать повиненъ дать; **В**ниско Литвинович, грошеи тридцать повиненъ дать; Пахно Литвинович, грошеи тридцат повиненъ дать; Колохнович дворище, Андреи Колохнович, грошеи тридцать повиненъ дать; Матъеи Колохновичъ, // [302 зв.] грошеи тридцать повиненъ дать; Тимош Колохнович, грошеи тридцать повиненъ дать; Юрко^{*****} Колохнович, грошеи тридцать повинен дан; Фёдець Колохнович, грошеи тридцать повиненъ дать; Глебкович дворище, Юско Глебковичъ, грошеи тридцать повиненъ дать; Матяшъ Глебкович, грошеи тридцать повиненъ дать; Вакула Глебкович, грошеи тридцать повиненъ дать; Мартинъ Глушковичъ, грошеи тридцать повиненъ^{*****}; Наумъ Глебкович, грошеи тридцать повиненъ дать; Степанъ Глебкович, грошеи тридцать повиненъ дать; Фёдець Глебкович, грошеи тридцать повиненъ дать; Прюкко Быковичъ, грошеи тридцать повиненъ дать; Яцко Быкович, грошеи тридцать

* У „Памятниках...“ — Козиничи.

** Слово можна прочитати і як Пашуковичъ.

*** У „Памятниках...“ — Яцкович.

**** Слово можна прочитати і як Брукалович.

***** Слово не дописане; у „Памятниках...“ — повиненъ.

***** У „Памятниках...“ — Сенько.

***** У „Памятниках...“ — Юско.

***** Далі пропущено „дать“; у „Памятниках...“ — далі слово „дать“.

повиненъ дати; **Вмельянъ** Быковичъ, грошеи тридцать повиненъ дати; Трушъ Быкович, грошеи тридцать повиненъ дати; **Васил** Быковичъ, грошеи тридцать повиненъ дати; **Максимъ** Быкович, грошеи тридцать повиненъ дати; **Федеу** Быкович, грошеи тридцать повиненъ дати; Тимошъ, бояринъ, грошеи сорокъ повинен дати; **Миц**, старецъ, грошеи тридцать повиненъ дати; **Суботь** Свиридович, грошеи тридцать повиненъ дати; **Сенько** Палилович, грошеи тридцать повиненъ дати; **Савъка** Свиридович, грошеи тридцать повиненъ дати; **Євтухъ** Свиридович, грошеи тридцать повиненъ дати; **Игнатъ** Свиридович, грошеи тридцать повиненъ дати; **Пешко**, **Мартинъ** а **Симонъ** за жеребеи **Самъкгуровъскии** грошеи тридцать повинни дати; **Васко** а **Иванина**, грошеи тридцать повинни дати; **Игнатъ** за **Симовъщину** грошеи двадцать повиненъ дати; **Лець** а **Вниско** за **Колохновъщину** грошеи тридцать повинни дати; **Мацко**, волъникъ, грошеи пять повиненъ дати; **Коваль**, шгородникъ, грошеи пять повиненъ дати; **Пархомъ**, волъникъ, грошеи пять повиненъ дати; **Гриць**, волъникъ, грошеи три повиненъ дати; **Марко**, волъникъ, грошеи шесть повиненъ дати; **Селивонъ**, волъникъ, грошъ^{**}; **Горасимъ**, волъникъ, грошеи три повиненъ дати; **Андреи**, волъникъ, грошеи три повиненъ дати; **Стоика**, волъникъ, грошеи три повиненъ дати; **Петраш**, волъникъ, грошеи три повиненъ дати; **Столма**, удова, грошеи два повинна дати; **Гирич**, волникъ, грошеи чотыри повиненъ дати. **Тимошевъскии** жеребеи впусе лежить, с которого грошеи тридцать гинеть; **Панковъскии** жеребеи упусе лежить, — с того грошеи тридцать гинеть; **Пугачевъскии** жеребеи упусе лежить, — с того грошеи тридцать гинеть.

С того жъ села **Козлиницкого** чинить дани медовое и повинни давати в рокъ ведеръ чотырнадцать меду, а два ведры шт дани — **Василью**, лесничому. А повинность роботы ихъ — водълугъ давного звычаю.

Село **Крчевичи**: // [303] дворище **Дроневич**, грошеи шестьдесятъ повиненъ дати^{***} **всочникъ**, не далъ; **Марко**, грошеи дванадцать повиненъ дати; **Гриць** **Сидорович**, грошеи двадцать чотыри повиненъ дати; дворище **Галопузовичъ**, **Тимошъ**, старецъ^{****}, **Микита**, грошеи пять пенезеи чотыри повиненъ дати; **Єръмоль**, грошеи пять пенезеи чотыри повиненъ дати; **Миронъ**, грошеи пять пнзеи чотыри повиненъ дати; **Вниско**, грошеи пять пнзеи чотыри повиненъ дати; **Прокопъ**, грошеи пять пнзеи чотыри повиненъ дати; дворище **Борщевичъ**, **Васко** **Єрмоловичъ**, грошеи двадцать повиненъ дати; **Лихвей** **Борщевичъ**, грошеи семъ повиненъ дати; **Денис** **Борщевичъ**, грошеи трынадцать повиненъ дати; **Лучка** **Гатаевичъ**, **Влешко** **Гатаевичъ**^{*****}; дворище **Нестановичъ**, **Демид**, **всочникъ**, грошеи десять повиненъ дати; **Тишко**, грошеи десять повиненъ дати; **Ивашко** **Веремєвичъ**^{*****}, грошеи шдиньнадъцать пнзеи семъ повиненъ дати; **Кацко** **Карповичъ**, грошеи шдиньнадцать пнзеи семъ повиненъ дати; **Зенько** **Браковичъ**, грошеи семъ повиненъ дати; **Гриц** **Пузикъ**, грошеи шдиньнадъцать пнзеи семъ повиненъ дати; **Павель**, грошеи пятьнадъцать повиненъ дати; дворище **Нихоновичъ**,

* У „Памятниках...“ ця частина речення відсутня.

** Далі пропущено „повиненъ дати“.

*** Далі три слова у „Памятниках...“ — відсутні.

**** Далі пропущено „грошеи пять пенезеи чотыри повиненъ дати“?

***** Гатаевичъ; у „Памятниках...“: Гатаевичъ.

***** Веремєвичъ; у „Памятниках...“: Веремєевич.

Мацко Якимовичъ, грошеи десять повиненъ дати; Назар Тимошевичъ, грошеи десять повиненъ дати; Терешко, грошеи десять повиненъ дати; Савочка, грошеи двадцать повиненъ дати; Вонюкъ, грошеи десять повиненъ дати; дворище Микуличъ, Самуило, грошеи двадцать повиненъ дати; Анъдросъ Тимошевичъ, грошеи двадцать повиненъ дати; Демидъ, грошеи десять повиненъ дати; Петрашъ, грошеи пять повиненъ дати; Савька Карповичъ, грошеи пять повиненъ дати; Ганъна, удова, грошеи десять повинна дати; дворище Глушъковичъ, Савка Глушковичъ, грошеи тринадцать повиненъ дати; Иваншко Пацевичъ, грошеи осмь повиненъ дати; Ёсиоъ Юрковичъ, грошеи осмь повиненъ дати; Миць Головенъчичъ, грошеи тринадцать повиненъ дати; Миско Брукъ, Встапъ, грошеи тринадцать повиненъ дати; Иванць, Томило Рожъковичъ, грошеи пятнадцать повиненъ дати. Кречевляне за краи дали** грошеи шестдесятъ повинни дати; Ёско, шгородникъ, грошеи шесть повиннъ*** дати; Ёрмоло, шгородникъ, грошеи шесть повиненъ дати; Юшко, шгородникъ****; Борщевичъ дворища впусе лежить жеребеи, грошеи двадцать гинеть; Шетьковъ жеребеи впусе лежить, грошеи двадцать гинеть.

С того жъ села Кречевич чинить // [303 зв.] дани медовое и повинни давати в рокъ ведер двадцать и полъвезовицы, а впусе гинеть ведер семь меда. А повинность роботы ихъ — водлугъ давного звычайу.

Села земенские к тому жъ двору Черчгородскому, а повинность ихъ — яко перед тым служивали его мѣсти годной памяти небожчику, кнзю Роману Санъгушкю, воєводе браславскому: село пна Хмелевского Волъка Ломачинская, то ест, наперви, село Шовтысова Руда пна Встапова, село Васильки пна Макарово.

От Чернгородька в мили дворъ Карасинский и што ест в нимъ, такъже и село Карасинское. Наперви, ворота, двор, тыномъ шгорожонъ. Вшедши в двор, свѣтлица по левои стороне, в неи печь белая старая, вболонъ две скляннхъ старыхъ, сени рубленые; з сени комора, драницами побита, ненова, клеть подле сени старая. По правои стороне гридня и сени рубленые, драницами покрыто. За избоку подклетъ, кухня рубленая, стаиня рубленая, соломою покрыто. Сеньниковъ два рубленыхъ, сырникъ, лазня, вбора, взаметъ робено, хлевы достатечне урублены. В тои вборе быдла рогатого, то ест: воловъ шесть, коровъ доинныхъ шесть, телятъ шесть, яловицъ три, взимъковъ шесть, быковъ два, козь старыхъ дванадцат, козенятъ трое, ввѣцъ старыхъ четверо, а молодыхъ двое, свиinei старыхъ пятеро, поросятъ сеголетнихъ пятеро, гусей пятеро, куръ двадцатеро, бчоль всажаныхъ на бору, десятеры. Гумно, тыномъ горожоно, жита стожковъ два по петнадцать копъ. На поли засеено жита маць осмь, ввѣса маца вдъна посеено, гречки маца посеено, ячъменю маца посеено. Шгородные рѣчи засеено, што быть могло. К тому жъ двору млынъ от Церхова на болотѣ, гатью держитъ, вдно навесне мелеть. К тому жъ двору озер осмь, а девятого половица с чернещаны наполю.

Село Карасинъ. Цынъшовъ, дани медовое и повинность ихъ: Дешко, грошеи девятнадцать повиненъ дати; Наумъ Лукачевичъ, грошеи осмь

* Можна прочитати і як Іванецъ у „Памятниках...“

** Зайве; у „Памятниках...“ — відсутнє.

*** Можна прочитати це слово і як повиненъ; у „Памятниках...“ — повиненъ.

**** Далі пропущено „грошеи шесть повиненъ дати“?

повиненъ дати; Мишина, грошеи чотыри повиненъ дати; Сенько Щуччичъ, грошеи чотыри повиненъ дати; Юрько Пашковичъ, грошеи всмъ повиненъ дати; Вацина Щуччичъ, грошеи чотыри повиненъ дати; Андрей **В**хремович, грошеи польчетвертанадцать повиненъ дати; Хома, грошеи два повиненъ дати; Наумъ, грошеи шестънадцать пнзеи всмъ; Тимошъ, грошеи десять повиненъ дати; Пилипъ, грошеи дванадцать повиненъ дати; Зань, грошеи двадцать три // [304] пнзеи пять повиненъ дати; Игнатъ, грошеи дванадцать повиненъ дати; Сенько Игнатовичъ, грошеи двадцать чотыри повиненъ дати; Авъдеи, грошъ и пнзеи три повиненъ дати; Пилипъ Богдашевичъ, грошеи чотыри повиненъ дати; **В**лисеи, грошъ один повиненъ дати; Мишко Лукачевичъ, грошеи десять повиненъ дати; Сенько Мишковичъ, грошеи десять повиненъ; Стецко Игнатович, грошеи дванадцать повиненъ дати; Зенько Богдановичъ, грошеи всмънадцать повиненъ дати; Селюта Андреевичъ, грошеи шестънадцать повиненъ дати; Калько, грошеи полсема пнзеи три повиненъ дати; Ёрославъ, грошеи польсема^{*} пнзеи два повиненъ дати; Марко, грошеи семъ пнзеи три повиненъ дати; **Ж**дан Богданович, грошеи семънадцать пнзеи всмъ повиненъ дати; Максимъ **Ж**дановичъ, грошеи шестъ повиненъ дати; Пилипъ Юркович, грошъ одинъ пнзеи три повиненъ дати; Стецко Мелникъ, грошеи два повиненъ дати; Савка Кунъцовъ, грошеи чотыри повиненъ дати; Мартинъ, грошеи всмъ повиненъ дати; Гриц, грошеи чотыри повиненъ дати; **С**въхимъ жеребеи ново принялъ.

С того жъ села Карасина в кождым год дани медовое повинъни давати ведер двадцать шестъ и польторы везовицы, и польторы четвѣрки везовицы. А повинъности тых же подданныхъ карасинскихъ: в подводу гдѣ потреба, а што дворными сохами узоруть, — то повинъни все спрата-ти, помолотити и гдѣ кажуть *втвезти*. А коли приѣде до нихъ кнзь або врьдникъ, або слуга кнежи и врьдничии^{***}, — повинъни вны вси живности давати самymi и конемъ.

В том же селе церковь новопоставлена, накладу в неи не веле, што тые жъ подданные наложили.

Двор Поворскии, вколо тыномъ вгорожоныи не новымъ, противъ воротъ домъ, на стовъпъи кганокъ, с кганъку сени. В сени вшедши, по правои стороне светлица: печ белая, вболонъ скляныхъ чотыри, старыхъ, двери на завесахъ железныхъ, с тое светлицы другие сени. Тамъ же з сенеи другая светлица: печ белая, вболонъ три скляныхъ также старыхъ, з светлицы комора. А по левои стороне, в сени вшедши, светлица: печ белая, вболонъ скляныхъ чотыри также старыхъ, двери на завесахъ железныхъ. С тое жъ светлицы комора, вконъко невеликое без вболоны, с тыхъ же сенеи комора безъ вболонъ. Тотъ домъ драницами побито неново, подле того дому пивница, драницами побито неново. На другои стороне того жъ дому стаиня рубленая, драницами недавно побита. *Вт* тое стаини недалеко кухня старая, подле кухни стаиня без верху, // [304 зв.] без дверей, недавно поставлена. Гридня, сени, напотивку комора неновая, издебка малая из сенъми неновая^{****} и зрубъ на светлочку новыи.

* Далі пропущено слово „дати“; у „Памятниках...“ — далі слово „дати“.

** У „Памятниках...“ — польосма.

*** У „Памятниках...“ — рядничий.

**** Далі закінчення речення у „Памятниках...“ — відсутнє.

Хлевовъ рубленыхъ старыхъ пять, соломою покрыты; сырникъ и лазня з сенъми, драницами покрыта, старая. **В**бора и хлевъ старыи на быдло, — тыномъ угорожоно старымъ. В тои **в**боре кобыла вороная з жеребятѣмъ, жеребица-лонъщака тоѣ ж кобылы, вороная. Быдла рогатого великого и малого: воловъ чотыри, коровъ девят, телятъ **в**сѣро, а двѣ коровы еще не потѣлилисѣ, яловицъ пять, быковъ-невуковъ чотыри, третячокъ и **в**зимъковъ **ш**естнадцат, свинеи **ш**естеро, гусеи **ч**етверонадцатеро, кур **п**ятдесять дворныхъ, бчоль на бору, тепѣр на лето **в**сажонныхъ, тридцатѣры **ч**етверы. Тут же за загородою клуня и гумно, тыномъ угорожоно **н**еново, збожъѣ в **н**ѣм **н**ѣту. На полю засеѣно жита мацъ **п**ятнадцатъ, **в**вѣса мацъ чотыри, ячъменю маца **в**дна, грѣчки мацъ двѣ. К тому ж двору **П**оворскому, в лесѣ **п**оворскомъ, **в**вѣць старыхъ сто тридцатъ двоѣ, **к**оз старыхъ **с**ѣмъдесять, **ѣ**гънят и козеньятъ **с**еголетнихъ сто тридцатъ **в**дно; **в**вцы еще не **п**острыжонныѣ, **п**астуховъ за ними три, **к**оторымъ платитъ потреба. К тому жъ двору **г**оны **б**обровыѣ, **в**зѣр три, **а**лѣ в жаднымъ **н**еводомъ **в**олочити не может. К тому жъ двору **м**лынъ на болотѣ, **г**атью занятыи, **в**дно коло, **м**лынъ зо **в**симъ **н**аправленыи, **в**дно навеснѣ **м**елеть. **Т**акже и корчма на сѣлѣ. Тотъ **м**лын и корчму **п**нъ **М**арко **З**аецъ, **в**рядникъ тамошнии, **в**т **н**ебожжицы **к**нгни **Г**анъны **Д**еспотовны за **в**смъ **к**оп **г**рошеи **л**итовскихъ **а**ренъдою **д**ержитъ*. **У**городы **в**одлѣ **м**ожности **з**асеены.

Сѣло **П**оворско. **П**латы **ц**ынъшовыѣ, **д**анъ **м**едовая, **п**овинность ихъ: ******напервѣи, **К**ороцъ, **г**рошеи **п**олпята и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **Б**рмоль, **г**рошеи **д**ва и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **М**ишко **М**ошчичъ, **г**рошеи **ч**отыри и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **Ю**совичъ, **г**рошеи **в**смъ **п**нъзъ **в**ден и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **С**анецъ, **г**рошеи **ш**ест и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **Г**аврило **Т**урчиновичъ, **г**рошеи **в**смъ и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **М**аксимъ **К**оролевичъ, **г**рошеи **д**ва и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **Л**ашко, **г**рошеи **ш**ест и **г**рошъ **п**ищии *******повиненъ **д**ат; **С**тецко **Л**укъшичъ, **г**рошеи **д**ва и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **З**ецъ, **г**рошеи **ш**ест **п**нъзъ **в**денъ и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **Т**имошъ, **г**рошеи **п**ольчетверта и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **С**идоръ **К**ороцевичъ, **г**рошеи **п**ольчетверта и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **Т**ишко, **г**рошеи **п**ольтора и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **М**ицъ, **г**рошеи **п**ольтретя **п**нъзъ **в**динъ и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **С**авранъ, **г**рошеи // [305] **п**ольчетверта и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **Б**огданъ, **г**рошеи **п**ольчетверта и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **В**ниско, **г**рошеи **п**олпята и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **М**уринъ, **г**рошеи **т**ри и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ат; **М**ажно, **г**рошеи **т**ри **п**нъзъ **в**дин и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **М**аксимъ **М**алъчишинъ, **г**рошеи **ш**ест и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **В**аско **В**ахновичъ, **г**рошеи **т**ри **п**нъзъ **в**динъ и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ат; **С**енько **С**упруновичъ, **г**рошеи **т**ри **п**нъзѣи **д**ва и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ат; **К**арпъ, **г**рошеи **д**ва и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **Б**въласъ, **г**рошъ **в**дин **п**нъзѣи **ш**естъ и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **С**тасъ, **г**рошеи **п**ят **п**нъзѣи **т**ри и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **С**еливонъ, **г**рошеи **т**ри **п**нъзѣи **в**смъ и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **А**нтонъ, **г**рошеи **ч**отыри **п**нъзѣи **т**ри и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **А**ндреи, **г**рошеи **ч**отыри и **г**рошъ **п**ищии **п**овиненъ **д**ать; **С**тецко **К**ацевичъ, **г**рошеи

* Правлено.

** Далі два слова вписано на місці витертого.

*** Далі два слова вписано над рядком іншим чорнилом.

два пнзеи три и грошъ пишчи повиненъ дати; Стежно, грошеи чотыри пнзеи семъ и грошъ пишчи повиненъ дати; Кацко, грошеи два и грошъ пишчи повиненъ дати; Мартин Мартихович*, грошеи дванадцать и грошъ пишчи повиненъ дати; Федец, грошеи полчетверта и грошъ пишчи повиненъ дати; Васко Дудичъ, грошеи два и грошъ пишчи повиненъ дати; Юско, грошеи полчетверта и грошъ пишчи повиненъ дати; Ивашко Грицковичъ, грошеи три и грошъ пишчи повиненъ дати; Курило, грошъ одинъ и пнзеи полтора, грошъ пишчи повиненъ дати; Ивашковая Дудчина, грошеи шест и грошъ пишчи повинна дати; Хурсъ, грошеи два и грошъ пишчи повиненъ дати; Мальшико, грошеи два пнзеи три и грошъ пишчи повиненъ дати; Ходко, грошеи два пнзеи три и грошъ пишчи повиненъ дати; Малохвее, грошеи полтора и грошъ пишчи повиненъ дати; Яцко Жабичъ, грошеи полтора и грошъ пишчи повиненъ дати; Коцко, грошъ одинъ и пнзеи полтора и грошъ пишчи повиненъ дати; Сидор Дудичъ, грошеи чотыри и грошъ пишчи повиненъ дати; Гаврило Давыдович, грошеи чотыри и грошъ пишчи повиненъ дати; Нестер, грошеи одиннадцать и грошъ пишчи повиненъ дати; Яцко Дмитрович, грошеи дванадцать и грошъ пишчи повиненъ дати; Занко, грошеи полчетверта и грошъ пишчи повиненъ дати; Насонъ, грошеи два и грошъ пишчи повиненъ дати; Яцко Козюкович, грошъ одинъ пнзеи шест и грошъ пишчи повиненъ дати; Мартин Кондрагович, грошеи чотыри и пнзеи полтретя, и грошъ пишчи повиненъ дати; Радько Юшкович, // [305 зв.] грошеи чотыри и пнзеи полтретя, и грошъ пишчи повиненъ дати; Ивашко, грошеи шест и грошъ пишчи повиненъ дати; Харина, грошеи два и грошъ пишчи повиненъ дати; Вжсюта, грошъ один пнзеи шест и грошъ пишчи повиненъ дати; Мишко, грошеи три и грошъ пишчи повиненъ дати; Яцко, грошеи три и грошъ пишчи повиненъ дати; Фебчунъ, грошеи шест и грошъ пишчи повиненъ дати; Филипъ, грошъ одинъ пнзеи полтора и грошъ пишчи повиненъ дати; Конашъ, грошъ одинъ пнзеи полтора и грошъ пишчи повиненъ дати; Ковал грошеи шест и грошъ пишчи повиненъ дати; Ивашко Беличичъ грошеи шест и грошъ пишчи повиненъ дати; Максим, грошеи шест и грошъ пишчи повиненъ дати.

В том же селе Поворску дани медовое чинит ведер семдесят три, везовиц три. А повинность в работахъ того ж села Поворска, то** есть, меновите: двор будовати и около городити, стаини, хлєвы, вборы и вьсякое будоване; врат не повинни, але за то дають в кождыи год по копе жита шестерныхъ, по копе вєса, по копе грєчки, а копы вси маюти быти шестерные; по две рєшетє пашни, яко жъ колвєк в кождыи год повинни дати, вкром вгородниковъ. А вгородниковъ повинност: в огородахъ копати, сєти, з огорода сєенє, уробленє спратати, послат гдє недалєко, коли кнзь приєдет, кони паствити. А з огорода каждого году по шести грошеи дати повинни. Тыє жъ подданыє поворские, тяглыє, пашню всякую повинни жати, што дворными сохами узорати могутъ, — попратати, змолотити и ко млыну кдє кажутъ втвєзти маюти. Сєна косит повинни, коли им кажутъ, двє недєли, — тоє ж и попратати маюти, нижли не заразомъ все сєло: сєго лєта половица, а в год — другая половица. А вткосивши, повинни по грощу дати, хто из пилнуєтъ, вт косы. Подводу повинни, гдє

* У „Памятниках...“ — Мартинович.

** У „Памятниках...“ — відсутнє.

недалеко ехать, нижли дан повинни *штвезти*, где имъ роскажуть. Коли кнзь самъ приеде, або ревизор, або бирчии, — повинни сторожу дати до двора, и дрова возити. А большее мужове тое сторожи чинити не повинни, бо сторожовъщину дають по два гроши з дьму. Болото гають занятое, млыновъ повинни робити и гать гатити. Ув обрубе поворскомъ повинни поити ув оступ звер ловити, также и до бобровыхъ гоновъ повинни поити, коли имъ роскажуть. Повинни дати все село две яловицы, але яловицами у ихъ не берут, бо за каждою яловицу они повинни дати в кождый год на ден Петра Светого за две яловицы, то есть сто грошей повинни дати. В кождый год в Светои // [306] Пречистой, по двое кур на каплунее*, а в осень, за даню медовою, по гусяти также повинни дати. З гнезда соколого вси соколы на двор *штнести*. Если бы нашолъ з гнезда ястребего и з гнезда рабочого, — повинни дати по *однои* птасе *шт гнезда*, если хто наидеть. В том селе Поворску, *штдавши* дань, за данью повинни возъ дати направныи; полукомщину — по грошу *шт лужна* бобровъного водлугъ давного *шбычаю*.

В том же имени Поворску село Волъка*** пна Злецова****.

А такъ я тое *штвевистое* сознание возного и реестръ ревидованья имени его *млсти* небожчика кнзя Романа Санкгушка, воеводы браславъского, двора Чернъгородъцкого, черезъ служебника его *млсти* кнзя воеводы киевского, пна Филипа Стубельского, тутъ на врьд принесеныи, до книг кгородскихъ луцкихъ записати казал.

ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 18, арк. 299—306. Засвідчена копія. Опубл.: *Памятники, издаанные Временною комиссией для разбора древних актов.*— К., 1852.— Т. 3.— Отд. II.— С. 17—59; *Памятники, издаанные Киевскою комиссией для разбора древних актов.*— К., 1898.— Т. 3.— 2-е изд.— Отд. II.— С. 75—93.

№ 2

1578 р., червня 1. — *Запис інвентарного опису маєтків князя Романа Санкгушка: двора й міста Березька, сіл Вичина, Волосової Воли й Зубильного, підданих та їхніх податків і повинностей*

Року ои, мѣца июня а днѣя

Пришодчи и постановившиися *штвевисто* на врьде кгородскомъ в замку гѣдръскомъ Луцкомъ *передо мною*, Андрѣемъ Кивереѣкимъ, подстаростим луцкимъ, *шт его млсти* пна Александра Жоравницкого, старосты, ключника и городничого луцкого, *возныи повѣту* Луцкого, пнѣ Богданъ Коптевицкии, а при немъ и шляхта, пнѣ Иванъ Богушевич Липленъский а панъ Прокопъ Григоревич Холоневъский, *шдностаине* до книг кгородскихъ луцкихъ *вызнали* и реестръ списанья двора Берестского и дворца Зубильна, и *всьихъ речей рухомыхъ*, статковъ домовыхъ, мѣста, сель волостныхъ и людеи, яко то все по достатку меновите на том реестре *шписано* и

* Далі три слова у „Памятниках...” відсутні.

** У „Памятниках...” — каплунене.

*** У „Памятниках...” — Валька.

**** У „Памятниках...” — Засцова.

доложено *єст*, под печатъми своими и съ подписаньемъ рукъ своих, передо мною на вряде покладали и просили, абы тот реистръ слово *шт* слова до книг кгородскихъ уписанъ былъ, которого я, шледавши, перед собою читати казалъ и такъ ся в собѣ маеть:

„Реестръ списанья двора Берестского, дворца Зубелна, речей всѣх рухомыхъ, статковъ домовыхъ, мѣста, сель волостныхъ также всѣхъ людеи.

Через мене, возного повету Луцкого, з уряду приданого, Богдана Коптевицкого, и при шляхте, на имя Ивану Богушевичу Липленскому, при мне, Прокопе Григоревичу Холоневъскому, по смерти небожницы кнѣги Миколаевоє Збаражское* // [306 зв.] кнѣги Ганъны Деспотовны, при взятю водле тестаменту в опеку детеи всех и имене[и]** небожчика кнѣзя Романа Санъкушка, воеводы браславъского; его мѣсти ясневелможному пну Костенътину кнѣжати Устрозскому, воеводе киевъскому, маршалъку земли Волынской, старосте володымерскому, в року теперешнемъ тысяча пятсот семъдесятъ шестого, мѣсца априля третего дня.

Двор Бересткии и што в немъ єсть. В двор въѣхавши, по правои стороне кухня, *шт* кухни далеи избъ чорныхъ две, сени, еще далеи комора. Тои же домъ великии, кронъты побитыи; вшедши столбою на кганокъ, в кганку столъ молеваныи невеликии. З кганку, до сенеи вшедши, по правои стороне светлица великая, вса вколо малеваная: по полотне балки и столы также вся моєвана***, печ поливаная, шболонъ пятъ скляныхъ, столовъ два — великии и малыи. С тоє светлицы сени, в боку комора, в сенехъ шболона шдна скляная, з сенеи светлица, шболонъ скляныхъ чотыри, печь поливаная, з светлицы комора. А по левои стороне, с того жъ кганку вшедши, светлочка невеликая: печь поливаная, шболонъ две скляныхъ, а третей в сенехъ, двери вси на завесехъ железныхъ, коминовъ мурованыхъ три. Други домъ, великии, противъ ворот, — тотъ увесь згнивъ, ничего по немъ. На другои стороне изба чорная, сени и комора, ледаякъ покрыта. Подле воротъ стаиня рубленая, драницами покрыта, лавня, сени, противку светлочка безъ печи, драницами крыто. Шбора. Волонъ робочихъ шестъ, коровъ три, яловицъ шестъ, быковъ-неуковъ два, телицъ дъве, коз чотыри, свинеи тридцатъ, гусей двадцатъ двое, утокъ семъ, кур тридцатъ, каплуновъ тринадцатъ. У гумне нетъ ничего, шдно клуня, тыномъ шгороджона. Садъ. В саду винограду потросе, в томъ же саду бчол у вулехъ трои. А к тому жъ двору Береску стада всего поголовья шемъдесятъ, межи ними много паршивыхъ, шкромъ жеребятъ сеголетныхъ.

При томъ дворе в мѣсте церкви: шдна — Заложеня Светои Успение Богородицы, другая — Миколы Светого. В тыхъ церквахъ накладу мало, а єстли што єсть, — попъ брескии****, Михаило Кунашевич, повѣдилъ и при немъ мещане, иж, деи, мои накладъ власныи.

В томъ же мѣсте Береску мещане: Иванъ, воитъ, *****Василко Лыска, Савка Ганевич, Протась, Гауко Завидо [!] Завидовец, Швѣдеи Степано-

* Текст пошкоджено.

** Слово не дописане.

*** Має бути молевана.

**** Має бути берескии.

***** Можна прочитати і як Васил Колыска.

вич, Стецко Жуковичъ, Лаврин Жуковичъ, Яцко Вавуличъ*, Мацко Новоткович, **В**мельянъ Холява, Михно Бодро, Яцко Мелешко, Гапон Литвин, // [307] **Ф**едко Кудинович, **Ф**едко Занкович, Кузма Юшкович, Клишко Сакович, Михно Антонович, Миско Бибиш, Кунчая, вдова, Денис Жуковичъ, Хацко Занкович, Мацко Николаевич, **Ф**едец Тогаичинец, Кузма Самоилович, **В**лешко Логвинович, Гапонъ Шелвоец, Ярославъ Петрович, Петръ Володымер, Янъко Андросевич, Хацко Сачковичъ, Иванъ Сметюхъ, Ивашко Козлович, Иванъ Яцковичъ, Нестер Василевич, **М**атѣи Супрунович, Васко Василевич, Вац Шевъчик, Зенко Кныш, Миско **Б**вѣлашевичъ, Васко Гузеевич, **Ф**едко Безърукии, Мацко Кушнер, **Б**вѣлашевич, Васко Гузеевич, **К**уц, Каленик, Зенько Ковал, Нелепъ Малышич, **Ф**едец Бутъ, **Ф**едецъ Кримешец, Пилигъ Кошеренинъ, **В**лешко Хомич, Логвинъ Кошеренинъ, Ивашко Сало, Ивашко Коченя, Яцко Хомичъ, Кондрат Малышпеня, Игнат Завидоец, Павлюк Дажевец, **В**стапъ Росковичъ, Савъка Мукашкии, Лукашъ Стрѣльник, Ивашко Трутко, Стецко Говорка, Яцко Анъдреевич, Ивашко Микитич, Харко Кольшъчич, Ивашко Зац, **Ж**данец Васюковичъ, Ивашко Смолеи, **В**ришка Степаниха, Борис Радкович, **Ф**едко Шеметъ, **Ф**едец Гончар, Макар **В**лишчич, Прокоп Белоусикъ, Веремеи Берешко, Сидко Солонкович, Иванъковая удова, Кушнѣр, новоприхожи, Трохим Лучникъ, Собестиянъ Ганусовичъ, Юско Скрыпка, Давыд Ивановичъ, Лаврѣнъ Дедюк.

В том же месте бояре путные: Настя Сергиевая, Янъ Ганусович, Анъдреи Ганусович, Радичи Максимовичъ, Грицко Усович.

Жидове того ж мѣста: Зельманъ **В**шпоровичъ, Мошко Ицкович, Шлома Викторович.

Тыхъ мещанъ повинност и платъ: каждыи рокъ з лану по тридцати грошеи, с поллану — по петнадцать грошеи, а угородники — по шести грошеи. Также и жидове з лану по тридцати грошеи, а с полланъку — по петнадцати грошеи. А если бы жидъ лану албо полланъку не мѣлъ, — тогда тот же повиненъ такъ же з огорода грошеи по шести дат. Мыто, мед, горелку, мимоезное торговое, — то заарандовала ее млст кнѣня Миколаевича Збаражская жиду тотошнему Зельману, яко се на вранде покаже.

Село Старое Береско: **Б**вхимъ Скинъдер, Павел Гузеи, Сенько Гудко, Клишко Симонович, Илько Прихожи, **Ф**едко Петринич, **В**стапъко Тарасович, Левко Безрукии, **М**атѣи Мицевичъ, Васко Почотырникъ. Тыхъ повинность и платъ: з дворища по копе грошеи, по двое кур, по гусяти, по десятъку прядива, работа штоден.

Село Вичинъ: **В**лешко Маскович, Прокопъ Пожога, Максимъ Хоценя, Ивашко Хацковичъ, Кудъ Маскович, Антонъ Кирдеевичъ, а Терешко Мартинович, Сенко Лукъянович, Данило // [307 зв.] Кнышъ, Мисковая удова, Гриц Панасович, Иван Иванович, Яцко Панасович, Гарманъ Логвиновичъ, Васко Сурмачевичъ, Гаврило Шотченя, Трушъ Мѣлникъ, Роман Панасовичъ, Романовая вдова, Клишъковая удова, **В**лешко Прихожи, Карпъ Мартиновичъ, Гриц Хаценя, Томило Хареневичъ.

Бояре вичинские путные: Иванъ Говорчичъ, Петръ Поповичъ, Юрько. Цынши и повинности ихъ: з дворища по копе грошеи, кур двое, гуся удно, прадива по десятъку, работа штоден.

* Правлено.

З огородників грошей по тридцати, по куриці шднои, по польдесятку пради́ва, робота два дни вь тыденъ.

Село Стыденъ: Свирид Юсковичъ, **В**лисеи Дарапеєвичъ, Митрашъ Артиховичъ, **С**въхимъ Кузмичъ, Курило Шлеиковичъ, Мартинъ Василевичъ, Касянъ Ивановичъ, **С**тецко Смолидупа, Прокопъ Мелеховичъ, Стецко Василевичъ, Савка Стецовичъ, Костюкъ Махловичъ, Никонъ Махловичъ, Июлька Арътиховичъ, Миц Дедюховичъ, Грицко Бошцевичъ, Иванъ Бошца, Панас **Ф**едцевичъ, Васко Масиничъ, Ивашко Демковичъ, Трохимъ Демковичъ.

Цынъшь и повиность ихъ: з дворища грошей по шести, по чотыри мацы веса, по возу сена, кур двое, пради́ва по десятку, робота штодень. **В**городники, цынъшь и повинность ихъ: грошей по шести, по двое кур, по полдесятка пради́ва, робота два дни в тыденъ.

Село Волосова Воля: Васко Махлаевичъ, Андреи Прихожи, Тене[ц] Томиловичъ, **В**лешко, Гриц Волосовичъ, Михно Костунович, Левъко Волосовичъ, Зенько Васковичъ, Петръ Петровичъ. Чинъшь и повинность ихъ, — з лану по петдесять грошей.

Дворец в Зубелне, к Береску належачи. Вшедши в двор, по правои стороне пивница, над пивницею комора, избъ две чорныхъ, соломою крыто. Светлица, в неи печь поливаная, з светлицы комора, сени, — все драницами побито. Стаиня, **Ф**оростомъ плетена, спижарня, комор две рубленыхъ, соломою крыто, кухня лихая. **В**бора, кульемъ шгорожона. Воловъ шестнадцать робочих, быковъ-невуковъ чотыри, коров пят с теляты, яловиц десеть, подтелковъ чотыри, свинеи великихъ чотырнадцать, поросят малыхъ семънадцать, гусей семънадцать, утокъ шестнадцать, куръ десеть, каплунъ шдинъ, бчоль у вълъех** двои, ставокъ неспустныи. К тому жъ двору корчъма, — Нахимъ, // [308] жидъ, аранъдою держить.

Люди того села Зубелна: Ивашко Савчичъ, Микита Лонъчичъ, **Ф**едина Миколаевичъ, **Ф**едор **В**лисковичъ, **В**лешко Биндюковичъ, Богданъ Солонковичъ, бояринъ, Сеня Зубковичъ, Ганъна Павлиха, Юшко Борщович, подсуседокъ, **Ф**едко Тивунович. Тыє повинны подданые села Зубелна: з дворища по копе грошей, по двое куръ, по гусяти, в тыжъден три дни робити; нижли ихъ теперь татарове спустошили“.

А такъ я тоє шчевистое сознаные возного и рєстръ ревидованья именеи его млсти небожчика князя Романа Санъгушка, воеводы браславъского, двора Берестского, через служебника его млсти князя воеводы киевъского, шна **Ф**илипа Стубелского, тут на врад принесеныи до книг кгородскихъ луцъкихъ записати казалъ.

ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 18, арк. 306—308. Засвідчена копія.

* Слово не дописане.

** Можна прочитати як вульєх.

№ 3

1578 р., червня 1.— Запис інвентарного опису маєтків князя Романа Сангушка: міста Голятина, замку, Вознесенської церкви, дворів у Звинячому і Старому Голятині, сіл Новоставців, Старого Голятина, Красова, підданих та їхніх податків і повинностей

Лѣта Бож[ого] Нарож[еня] #афои, мѣца июня а днѣя

Пришодчи и постановившися учѣвисто на вряде кгородскомъ в замку гдрѣскомъ Луцкомъ передо мною, Андрѣемъ [Ки]верецкимъ*, подѣстаростимъ луцкимъ, ѡт его мѣсти пна Александра Жоравницъкого, старосты, ключника и городничого луцъкого, возныи повѣту Луцкого, пнѣ Богданъ Коптевицкии, а при немъ и шляхта, пнѣ Иванъ Богушевичъ Липленъскии а пнѣ Прокоп Григорѣвичъ Холонѣвскии, ѡдностаине до книг кгородскихъ луцкихъ вызнали и реестръ списанья замъку Голятинъского, двора Звиняцъкого, речеи всихъ рухомыхъ, статьявъ домовыхъ, мѣста, сѣль волостныхъ, также зѣмянъскихъ и всѣхъ людеи, яко то все по достатку меновите на томъ реестре ѡписано и доложено естъ, под печатми своими и с подписаньемъ рукъ своихъ, передо мною на вряде покладали и просили, абы тот реестръ слово ѡт слова до книг кгородскихъ уписанъ былъ, которого я, ѡгледавши, перед собою читати казалъ и так ся в собѣ маєтъ:

„Реестръ списанья замку Голятинъского, двора Звинацъкого, речеи всѣхъ рухомыхъ, статьявъ домовыхъ, мѣста, сѣль волостныхъ, также зѣмянъскихъ и всихъ людеи.

Черезъ мене, возного повету Луцкого, з уряду приданого, Богдана Коптевицкого и при шляхте, на име Ивану Богушевичу Липленъскому, при мне, Прокопу Григорѣвичу Холонѣвскому, по смерти небожчицы, кнѣги Миколаевоѣ Збаражскоѣ кнѣги Ганъны Деспотовны, при възятю водле тестаменту ѡв опеку детеи и въсѣхъ имении небожчика князя Романа Санъкгушка, воеводы // [308 зв.] браславъского, его мѣсти ясневѣлможному пну Костѣнтину кнѣжати ѡстрозскому, воеводе киевъскому, маршалку зѣмли Волынской, старостѣ володымерскому, в року теперешнем, тисѣча пятсотъ семдѣсятъ ѡсмого, мѣца апрѣла девятнадцатого днѣя.

В замокъ Голятинскии, вшедши в брону, над ворота светлица лихая старая, печи ни ѡболонъ нѣтъ; другая светлица, по левои сторонѣ, вся згнила. На серединѣ замочьку изба чорная з сѣмми, з сѣней коморка новопоставлена. Замокъ увесь вколо; городни, побите, — все ѡпало, погнило. Подле воротъ комора, по левои сторонѣ, в тои коморѣ стрѣлба и порохи: делъ железныхъ невеликихъ две, зѣлезниковъ также железныхъ чотыри, гаковницъ трынадцат, ручницъ сорокъ ѡдна, пороховницъ гаковъничныхъ и ручничныхъ двадцать сем, пороху ѡасекъ пять, ѡсобно в цѣбре пороху може быть камень; ѡлову камени три, ѡормъ гаковничныхъ и ручничныхъ двадцать ѡдна, селитры може быть камень, а серки также може быть камень, ланъцуховъ великихъ два, топоръ замъковыи ѡдинъ.

* Слово не дописане.

Пригородокъ встрогомъ встрожонъ старо. В том же пригородку стаиня флоростомъ плетена. До замьку мостъ лихий старий. За пригородькомъ, на островѣ, церковь Заложене Вознесенье Хрыстова. При церкви звоновъ два малыхъ, святости молеваныхъ в церкви — ризъ и вѣсѣхъ речей церковныхъ, — то есть: наперви, по правои стороне, приделъ Светого Михаила: вбразовъ малеваныхъ девять, две хорогове, завесы двои; по левои стороне — приделъ Светои Покровы: вбразовъ малеваныхъ пять, завесовъ двои; у Светого Вознесенья вбразовъ молеваныхъ дванадцать, ризы коленьские, адамашкою чирвоною вбложены, стихарь полотна простого, полотном синимъ вбложено, келихъ и миска цыновыѣ, ложка железная, флалшка цыновая, звезда железная, воздуховъ три; Евангиліе, китаюкою зеленою покрыто, бляха вдна, серебряная, зо мученем Хрыстовымъ; Апостоль, Псалтыра, Ехътаецъ, хороговеи двѣ. Двери царские молеваны, потрахилъ выбоиковыи.

К тому жъ замьку Голятиньскому дворецъ на Старымъ Голятинѣ. Вшедши въ ворота, по левои стороне, светлочька, противьку — пекарня и сени, драницами побито. Недалеко шпять изба чорная старая, подле неѣ погребъ, подле погреба сырникъ на подклете, драницами побито. За сырникомъ стаиня, флоростомъ плетеная, хлѣвы водле потъребы // [309] уробленые, загорода вгорожона. В загороде быдла рогатого: воловъ робочихъ семънадцать, коровъ десеть, всмъ с теляты, а у двухъ — телятъ нету, а инъшого быдла, якъ быковъ-невуковъ, такъ яловиць и взимковъ, — всего поголове пяддесят. Вкромъ воловъ и коровъ, ввецъ старыхъ пяддесятъ четверо, у тыхъ ввецъ вгнать всмѣро, коз старыхъ двадцать девять, козенятъ двоѣ, свинеи пяддесятъ, гусѣи двадцат пядѣро, кур тридцатѣро. Гумно, тьном горожоно, в гумнѣ клуня, збоже в неѣ вьмолочоно. В том же гумнѣ спижарни две, флоростомъ плетены, сѣнникъ такъ же флоростомъ плетены.

К тому жъ замьку Голятиньскому, нижеи замьку Голятиньского, став, греблею сыпаную* занатыи, неспустныи. На том ставѣ млын: кол мучныхъ пядт, а шостое флалюшноѣ. Млынъ зо всимъ добре направленьи, нижеи заарандавала ещо небожчица, кнѣгня Ганъна Деспотовна, жиду турецкому, Авраму, водле аранды, которую тот жид в себе маѣт. К тому жъ замьку Голятиньскому, нижеи того помененого млына, — гребла, гатю занята, млынъ, три колы мучныѣ в неѣ, — тому жъ жиду Авраму небожчица кнѣгня заарандовала; такъ же ставъ неспустныи.

Мѣсто Голатин: Каръпъ, прозвищомъ Кац, Стецко Стибор, Курило Сѣнкович, Андреико Савчич, Встаи Сарапучич, Сѣнко, Лазар Коморович, Андреико Московчич, Лучко Савчич, Влешко Стасѣвич, Лазар Гаврилович, Иванъ Солнечко, Фѣдко Хлебниковичъ, Пасюкъ Карадиновичъ**, Кондрат Микитич, Иванъ Голущич, Сѣнко Устич, Встапъ Хлебъниковичъ, Тарас Пинчикович, Клишко Пилькович, Якубець Литъвинъ, Воитько Литвич, Левъко Рудкович, Вѣтъухъ Довыдовичъ, Анъдреи Гольтяи, Юць Бондаровичъ, Карпъ Хлебниковичъ, Грицко Литвич, Фѣдець Половко, Шниско Боровиковичъ, Улас Коваль, Андрух Литвич, Михно Лукашевич, Улашии Волошинович, Пархомъ Полешкович, Лавринъ Бондарович, Фѣдець Клеи, Гацуж Пинкович, Процьокъ Юрковичъ, Тимошъ Полубенчич, Аношко Половъковичъ, Фѣдець Полѣско, Павелъ Литвич,

* Маѣ бути сыпаную.

** Правлено.

Андреи Саница, **Євѣлаж** Полешко, **Андреи** Литвич, **Лазко** Скаличинич, **Лаврин** Пинъчикович, **Яцко** Пинчикович, **Сенько** Кустужно, **Пилко** Устинович, **Илко** **Вмелковичъ***, **Яцко** Голтеевич, **Гуцко** Волошиновичъ, **Иванъ** Телбуховичъ, **Стецко** Московчинъ, **Пилипъ** Чеберекевич, **Ивашко** Половковичъ, **Анъдруш** Половковичъ, **воиць** Янъко Литвинъ, **которыи** держить чотыри померки, а ничеґо не даѣт.

Угородники того жѣ мѣста: **Тарас** // [309 зв.] **Ильковичъ**, **Иванъ** Пташникъ, **Петръ** Якимовичъ, **Иванъ** Кушнер, **Иванъ** Шепелевичъ, **Петръ** Кужелевичъ, **Маръко** Гонъчаръ, **Павел** **Влешковичъ**, **Малеи** **Всташевичъ**, **Левко** Юръковичъ, **Иванъ** Кушнер, **Ивашко** Пинъчиковичъ, **Стец** **Пасюкович**, **Панас** Печкаръ, **Назаръ** Данъковичъ, **Єско** Бурач, **Васко** Полешко, **Стас** Козерезъ, **Якубъ**, **Маръко**, **Савъка**, **Савъко** Швец, **Янъко** Прихожи, **Марътинъ** Прихожи, **Мацко** Полубенка, **Савъко** Ниходникович, **Хоминая** вдова, **Трохимъ** Санъцевичъ, **Нестер** Палазко.

Тыѣ мѣщанѣ голятинъскіѣ повинни давати в кождыи годъ и кождыи з нихъ с померку по шести грошеи, по мацы жита, **веса** по мацы.

Робота с тыхъ же мѣщанъ: два дни жита жать, а два дъни **веса**; две **ѣуре** до **Буга** кождого году жита повинъни **втвести**; в кождыи год до замъку дѣрева возит **ѣуру** **вдну**; повинни **гребел** поправовати, до замку **гат** гатити. А **угородники**, — повинност ихъ водлѣ стародавное звѣклости.

Воленцы, **которыи** лист мают, — на **встрове** сѣдять перед замком: **Стецко** **Встрикович**, **Вакула** Юрковичъ, **Гаврило** **Встрикович**, **Евѣтухъ** **Полешко**.

В том же мѣстѣ **Голятинъскомъ** корчма: **светлица**, **печ**** **белая**, **вболон** две скляныхъ, з **светлицы** **комора**, **сен**, **противъко** **светлицы** **изъба**, **подлѣ** **избы** **комора**, — все **соломою** **покрыто**. **Шинкъ**, **мыто** **мимоѣзъное**, **млыны**, — то все **заарандованое**.

Село **Новоставцы**: **Ивашко** **Грицкович**, **Марътинъ** **Глебникович**, **Игнатъ** **Русиновичъ**, **Сенюкъ** **Томилѣня**, **Максим** **Володавъскіи**, **Сипъко** **Русинович**, **Иванъ** **Кудрич**, **Томило** **Губъчич**, **Томило** **Сенечковичъ**, **Стась** **Томилович**, **Янъко** **Рѣдко**, **Иванъ** **Чеберякъ**, **Сенько** **Пятница**, **Самуила** **Грицкович**, **Макарець** **Русиновичъ**, **Паръхомъ** **Панкратовичъ**.

Того жѣ села **Новоставского** **угородники**: **Гриц** **Дудичъ**, **Пилипъ** **Беликовичъ**, **Иванъ** **Целикъ**, **Михно** **Кухаръ**, **Конъдратъ** **Костановичъ**, **Михно** **Кишичъ**, **Марътинъ** **Котъ**, **Анътонъ** **Новоставъскіи**, **Терехъ** **Кашталаѣнъ**.

В том селе, **Новымъ** **Ставе**, **цънъшъ** и **повинъность**: зъ **дѣворица** по дванадъцати грошеи, по **всми** **мац** **ввѣса**, по два гроши **сторожовъщины**, по два **каплуны**. **Цънъшовыхъ** **дворищъ** **всихъ** **дванадцать**, а **третѣнадцат** — **цънъшовое** — **мельники** **дѣржжат**, в кождыи год **повинъни** **дать** **две** **копѣ** **грошеи**. А **угородниковъ** **повинъност** — **водлугъ** **давного** **звѣчаю** **мают** **платити**.

Село **Голятинъ** **Старыи**: **Пашко** **Крывыи**, **Пас** **Панковичъ**, **Грицко** // [310] **Куцъня**, **Грицко** **Мукосѣя**, **Сѣргѣи** **Броркович*****, **Микита** **Ѣдъчунович**, **Савка** **Ѣдъчунович**, **Захарко** **Панъкович**, **Андреи** **Прихожи**, **Вакула** **Панкович**, **Ѣдъко** **Борисовичъ**, **Иван** **Ѣдъдорович**, **Влихѣеръ** **Ѣдъчунович**, **Пас** **Курилович**.

* Правлено.

** Правлено.

*** Слово можна прочитати і як Боркович.

Вгородники того ж села: **Влешко Малєевич, Грицко Фєдчунович, Мацко Черъник, Грицко Рудко, Игнат Пашкович, Денис Прихожи, Куц Тивунъ, Фєдец Гонъчар, Сенько Угреничъ.**

С подворишнихъ села Голятиньского — цыншь и повинность *шт* кождого дворьща: в кождый год по петнадцат грошеи и по две мацы веса, работа кождого дня, подвода где потреба. Вгородники водле, давного звычайо мают плат платити и робит.

В том же Голятинє двє дворище церковные, к замку Голятиньскому належачии, — двор Звинячкии и што в нем єсть: напрод, вьєжъчаючи в дворъ, по левои стороне дом: светлиць двє и сєни, и кганокъ; з светльлиць комора, шболонъ скляныхъ пят, печи поливаные, коминоє мурованыхъ двє, двєри на завесахъ желєзныхъ; а по левои стороне — двє светлочки: шболонъ скляныхъ чотыри и коморы, з нихъ сєни, печи двє белые. Тот дом драницами побит. Пивниць двє, третєя — в саду. Пекаръня, в неи печєи двє, сєни, з сєнеи комора, комин мурованыхъ, соломою покрито. Кухня, стаиня рубленая, хлевовъ три, — форостом плетєные. На дворъци избѣа: сєни, комора; хлевовъ двє, — форостомъ плетєны. Павъ сємъ, гусєи двадцат сєм, утичу пятнадцатъ, кур двадцатъ, каплунов сємнадцатъ. Вбора: воловъ робочихъ десѣт, коров шдиннадцат с тєляты, а двє надежныхъ, яловицъ три. Всего поголовья, быдла рогатого, великого и малого, шєстдєсѣтъ, свинєи шєстдєсѣтъ. Гумно вымолочоно, клуня, спижарни двє, хлев, всє форостомъ плетєно. При том же дворе садъ, а вь саду бчолъ шсєро у вуляхъ.

Подданыє вь Звинячои: **Гриц Данилович, Ивашко Нєлєпович, Игнатъ Зуєвич, Встапъ Мижновичъ, Лаврѣнъ Жданович, Трохим Жукович, Иванъ Мицевич, Панас Будъковичъ, Марътинъ Тивунович, Фєдко Борискович, Фєдко Кривопис, Гаврило Ковал, — жадное повинности в работахъ не повинєн робит, ає цыншь маєт дават яко иншиє; Саць Мицевич, Иванъ Пашєвич, Мас Масєвич, Миско Гуцєвич, Фєдко Лобъкович, Ивашко Борсанович, Ивашко Мурънавъка, Лас Крєчкович, Миц Зуєвич, Комнахъ Савъчич, Шмєлько Кошонович, Васко Куцєвич, Венєс Клебановичъ, Встапъ, Фєдинич, Дмитръ Гуцєвич, Васко Потрашєвичъ, Ждан Пилипович, Васко Пилипович, Сидко Савъчич, Сидко Масєвич, Гаврило Процокович, Встапъ Мицевич, Крицко Клишєвич, Фєдко Максимович, Сидко Борсунович, Яцко Борсунович, Иванъ Микитич, Трохим Лазъкович, Влєшко Тивонович, Гаврило Яцкович, Тарас Шлєкъсєєвич, Иванъ Масєвич, Левон Куцєвич, Грицко Кишучич, Масюкъ Зажирибович, Пилип Лазкович, Васко Мурънавъчичъ, Тишко Бонич, Грицко Сєнькович, Роман Бокинич, Петръ Буднєвєц, // [310 зв.] Потапъ Гаврилович, Мина Кушолович, Иванъ Хлєбникович, Мижновая удова, Марътин Гребєнька, Наумъ Михнович, Фєдко Прибытъковичъ, Нєстєръ Михнович, Тимошєвая удова, попадая удова, — полъторы копы грошеи в кождый рок даєт.**

Вгородъники того жь села: **Лєвъко, Миско Гира, Сєнько Микулич, Гринько Курилович, Хома Подгрушныи, Ивашко Лاپичъ, Михно Мукосєи, Сєнко Иванъкович, Андрєи Шостакаъ, Лєс Лєцєвич, Анътонъ Працєвич, Кондрат Данилєвичъ, Сєнько Поддубъкович, Пашко Чоботар, Мас Бычъкович, Панас, Иван, Андрєи, Рудакаъ, Лєвко Чорбачєєвич, Игнат Бортникович, Єръмак Попович, Мас Лапъкович. Повинност тыхъ подданыхъ: з дворища в кождый год по двѣнадцѣти грошеи и по шєми мац**

цвѣса, работа штоден; повинность тыхъ шгородниковъ: по шести грошеи в год повинни дат, а работа — што имъ роскажуть.

В том же селе церъков Заложенье светого Николы, звоновъ два. В церъкви накладу мало.

К тому ж двору Звинячому село Красово: Нестеръ Серехъманъ, Федец Плосконос, Маско Савчичъ, Стецко Клебанович, Степанъ Гришковичъ, Яким Ярошевич, Юско Кацевичъ, Феѣдко Савъчич, Миско Штремовичъ. В том же селе шгородникъ шдинъ. Повинность ихъ: з дворица по двадцати грошеи, цвѣса маць по шести, а работа штоденъ. А шгородникъ, — водлугъ давнього звичаю.

В томъ же селе церъковъ Заложенье Михаила Светого, звонъ шдинъ при церъкви, накладу в церкви мало. К тому ж двору Звинячому, в том же селе Звинячои, люде церъковъные: Васко Гледавич, Мацко Шнисковичъ, Левъко Прихожиш, а повинность водлугъ давного звичаю.

Люди в том же селе боярские, Петра Гуриновича: Грицъ Прихожиш, Касян Малеевичъ, Ивашко Горъбачевичъ, Шмелько Сеньковичъ, Иванъ Яциничъ, Пашко Стасевич, Яким Зеленька.

Села землянские: Колмовъ — пана Хорошковъ, Мыслыни — трехъ пановъ: пна Прокопов, пна Гневошовъ, пна Маиковъ.

В селе Звинячои коръчъма, изба черная, стаиня великая, фюростомъ плетеная, пивница, мыго, шиккъ, мимоездное. Все тое заарендовано, — арендоваль жид турецкии Аврамъ.

До которого ж реестру я, Богданъ Коптевицкии, возныи повету Луцкого, з уряду приданыи на справу, яко в реестре естъ вышеи все достаточнеи поменено и написано, и мы, шляхъта вышпомененыи, руки свои подписали, власные, и печати приложили. При чомъ есмо были и чого есмо были свѣдоми, яко в реестре поменено и достаточне написано.

Писанъ в Голятинѣ, // [311] мсца априля тридцатого дня, року тысяча пятсотъ семьдесятъ шсмого.

Богданъ Коптевицкии, возныи луцкии, власная рука моя, Иванъ Богушевич Ленъкевича Липленъскии, рука власная, Прокопъ Григорьевичъ Холоневъскии, рука власная“.

А такъ я тое шчевистое сознание возного и реестръ ревидованья именеи небожчика кнзя Романа Санъгушка, воєводы брасълавъского, замъку Голятинского, черезъ служебника его млти кнзя воєводы киевского, пна Филипа Стубельского, тутъ на вряд принесеныи, до книгъ шгородскихъ луцкихъ записать казалъ.

ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 18, арк. 308—311. Засвідчена копія.